

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Dětská psychiatrická léčebna v proměnách času
Children's Psychiatric Hospital Opařany in transformation of times

Bc. Pavel Slouka

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Lea Květoňová, Ph.D.
Studijní program: Speciální pedagogika
Studijní obor: Speciální pedagogika

2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Dětská psychiatrická léčebna Opařany v proměnách času vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 10. dubna 2015

.....

podpis

Poděkování

Děkuji doc. PhDr. Lee Květoňové, Ph.D. a Mgr. et Mgr. Janě Jičínské za pomoc při vedení diplomové práce. Dále děkuji zaměstnancům Státního oblastního archivu v Táboře za poskytnutí kronik a další historické dokumentace.

Abstrakt

Diplomová práce se věnuje zpracování historie Dětské psychiatrické léčebny, která byla založena v jihočeských Opařanech v roce 1887, jako pobočka Pražského ústavu pro choromyslné. Pro hlubší pochopení tématu se práce více věnuje významu a docenění vybraných osobností, které se věnovali osobám s mentálním postižením a psychickými poruchami. V úvodních částech se práce zaměřuje na představení oboru psychopedie a jednotlivým vybraným pojmům, které kvalifikovaně komentuje pomocí příslušných slovníků. Dále se věnuje biografii vybraných představitelů oboru, kteří se zasloužili o rozvoj paradigmatu psychopedické péče. Zvláště je probírána současná nabídka opařanské léčebny a její možnosti, přičemž je zdůrazněna komprehenzivní složka – zvláště s důrazem na vybrané terapeutické metody ve speciální pedagogice – arteterapie, muzikoterapie, ergoterapie. Práce se snaží o komplexní pohled na historii opařanského ústavu a s tím spojených témat v oblasti psychopedické péče.

Klíčová slova

Dětská psychiatrická léčebna Opařany

Duševní porucha

Historie oboru speciální pedagogika

Mentální retardace

Psychopedie

Terapie

Abstract

This thesis is devoted to the history of Children's Psychiatric Hospital, which was founded in the South Bohemian Opařany in 1887 as a branch of the Prague Institute for the Mentally Ill. For a deeper understanding of the topic, the thesis focuses more on the importance and appreciation of selected personalities who dedicated themselves to people with learning disabilities and psychiatric conditions. In the introductory part, the thesis focuses on the presentation of the field of psychopaedia and the individual selected concepts / definitions that are competently explained using appropriate terminology. It also contains the biography of selected representatives of the field who have contributed to the development of the paradigm of the psychopaedic care. The current specialisation of Opařany hospital and its therapeutic possibilities are particularly discussed, with particular emphasis on the comprehensive component and selected therapeutic methods in special education - art therapy, music therapy, occupational therapy. The work seeks to provide a comprehensive account of the history of the Opařany Institute and of the related topics in the field of the psychopaedic care.

Keywords

Children's Psychiatric Hospital Opařany

The history of special education

Mental disorder

Mental retardation

Psychopaedia

Therapy

Obsah

1 Úvod.....	7
2. Historie oboru speciální pedagogika.....	9
2. 1 Pedagogika v 19. a 20. století.....	9
2. 2 Speciální pedagogika na přelomu 20. a 21. století.....	14
3 Významné osobnosti speciální pedagogiky.....	16
3.1 Karel Slavoj Amerling.....	16
3. 2 Karel Herfort.....	30
3. 3 Jan Mauer.....	34
4 Dětská psychiatrická léčebna Opařany.....	35
4.1 Vznik opařanského ústavu a jeho vývoj do roku 1913.....	36
4.2 Období 1. světové války a let 1919 až 1938.....	37
4.3 Období 2. světové války.....	44
4.4 Období po 2. světové válce.....	45
5 Dětská psychiatrická nemocnice a Základní škola při DPN Opařany dnes.....	54
5.1 Psychiatrická léčebna dnes.....	54
5. 2 Terapie v Opařanech.....	61
6 Závěr.....	67
7 Seznam použitých informačních zdrojů.....	70
7. 1 Literatura.....	70
7. 2 Kroniky.....	72
7. 3 Internetové zdroje.....	72
8 Přílohy.....	74

1 Úvod

Téma diplomové práce věnující se problematice historie opařanského ústavu a témat s tím spojených mne velice zaujalo. Bydlím v Táboře v jihočeském kraji a vesnička Opařany je od mého bydliště vzdálena asi 10 km. Rozhodnutí věnovat se této problematice ve mně uzrálo postupně, jak se vyvíjel můj zájem o psychopedickou oblast. Léčebna prošla velmi rozsáhlým vývojem. V postu ředitelů se vystřídalo mnoho osob, většinou lékařů, někteří patřili k velmi významným osobnostem ve svém oboru a přispěly k novým metodickým a léčebným postupům.

Jako metody práce byly zvoleny metoda komparace (srovnání, Rejman 1966, s. 181) a kompilace (vědecké dílo vzniklé výběrem pramenů, Rejman 1966, s. 181), což je pro historiografické práce obvyklá vědecká metoda.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Cílem práce je představení oboru psychopedie, důraz je kladen také na hlavní osobnosti, které nejvíce přispěly k rozvoji péče o postižené. Vlastní a nosnou částí je potom kapitola věnovaná vývoji ústavu, kde autor bude pracovat s dobovými materiály (listinami, výročními zprávami a kronikami), další zájmovou oblastí bude současná situace psychiatrické léčebny a její nabídka v oblasti péče. Autor si klade za cíl odpovědět na následující výzkumné otázky: 1. Které významné osobnosti přispěly k rozvoji paradigmatu speciální pedagogiky? 2. Jakým způsobem se odvíjela péče a život v léčebně v minulosti? 3. Které terapie jsou uplatňovány v péči o klienty Dětské psychiatrické léčebny Opařany v současnosti?

V první části se diplomová práce zabývá vymezením oboru psychopedie a souvisejícím pojmovým aparátem, definicemi a vymezením hranic poznání, dále významným osobnostem speciální pedagogiky, ve výzkumné části se práce zabývá současnou situací a péčí, která je pacientům nabízena.

Jako celek práce vypovídá o historickém kontextu péče o slabomyslné děti na Táborsku v návaznosti na koncepci vzdělávání z pera osobností, jako byl například lékař, pedagog a filozof Karel Slavoj Amerling.

Práce nabízí jedinečný pohled do života dětí a učitelů jihočeské školy a svým způsobem dokládá velmi dobře historický obraz vývoje českého národa. Zajímavé je sledovat ve výzkumné části život za světové války a po ní, kdy bylo vzdělávání a výchova řízena komunistickou ideologií.

Vyučování ve škole bylo značně ovlivněno dobou, ve které se žáci vzdělávali, zvláště se jednalo o dobu Protektorátu Čechy a Morava. Při hledání základní koncepce fungování tehdejšího opařanského ústavu se ředitelé nejdříve inspirovali také u významných osobností speciální pedagogiky. Myšlenky těchto významných osobností jsou zachycené v předkládané diplomové práci. Důležité pedagogické myšlenky jsou například vzdělávání žen, vyučování choromyslných jedinců, škola na Budči a její význam, Ústav idiotů na Hradčanech. Pro děti je důležitá činnostní terapie, při které se žáci učí pracovat třeba na přilehlé školní zahradě, nebo se autor zastavuje nad metodami relaxace a uvolnění – muzikoterapií. Dnes se činnostní terapií velmi zabývá terapeutický obor nazývaný Ergoterapie. Vybraným terapiím se autor věnuje v podkapitole Terapie v Opařanech.

V kapitole Opařany dnes se autor věnuje současnému stavu Dětské psychiatrické léčebny. Popisuje vzdělávání ve všech typech tříd. Odměňování žáků a řešení kázeňských problémů. V kapitole se čtenář dozví o tzv. TEACH programu, což je strukturované vzdělávání dětí s autismem.

Práce se zmiňuje o současných terapiích v Dětské psychiatrické léčebně v Opařanech. Zajímavý je tzv. Koncept bazální stimulace. Koncept bazální stimulace se v posledních letech značně ve vzdělávání osob s mentálním postižením rozvíjí.

V závěru práce autor předkládá možná doporučení a návrhy pro pedagogickou práci s dětmi v léčebně.

2. Historie oboru speciální pedagogika

Základy pedagogiky položil Jan Amos Komenský (1592- 1670). V díle *Velká didaktika* v kapitole IX píše: „*Všichni lidé, kteří se narodili, narodili se hlavně k tomu, aby byli lidmi.*“ Dále ve *Velké didaktice* říká, že se v lidské společnosti musí vzdělávat duch každého člověka. Požadoval všeobecnou vzdělanost. Ve školách mají být všichni a všemu vzdělávání. Neuznával žádné výjimky. Ve *Velké Didaktice* opět napsal: připouštíme-li tedy my pouze některé ke vzdělávání ducha, vyloučiv vše ostatní, jsme nespravedliví nejen k těm, kdož jsou účastni téže přirozenosti, nýbrž k samému Bohu. (VD IX s. 2 a s. 4 in Černá, 2009). Nic nevdí, že někdo se zdá od přirození tupý a hloupý; nebo to ještě více doporučuje a naléhá na obecné vzdělávání duší (Panpedie, 2. Kapitola in Černá 2009)

Tvrdil, že člověk, aby chápal smysl věcí a dějů, jejich vzájemné souvislosti a konečně sám sebe, musí se celou svou duší podrobit tomu, co jeho duši přesahuje (Bohu a Vesmíru). Komenský rozdělil duši do tří schopností: rozumu, vůle a paměti. Zde vyvstává otázka, co s těmi, jimž Bůh nedal rozum? Komenský soudí, že nelze nalézt člověka takové neplodnosti duševní, aby mu vzdělávání nepřineslo vůbec žádné zlepšení. Dále říká: „*Zabráníme-li, aby na toho, kdo je od přirození hloupý a tupý působila zkáza a zjemníme-li jeho mravy, i z něho se stane člověk.*“ (VD IX s. 4, XII s. 13 in Černá, 2009) Toto je zásadní myšlenka pro psychopedy 21. století.

Komenský byl při učitelské praxi optimistou i u lidí tupého ducha, za předpokladu, že tito lidé budou, jak říká “*broušení a hlazení*“ Tvrdí: „*Ostatně jest-li zrcadlo znečištěno prachem, nebo skvrnami, musí se dříve otřít, a jest – li tabule drsná, musí se dříve uhladiti. Poukazuje na to, že se člověk rodí s holou myslí jako nepopsaná tabulka a vyučovacím uměním, lze do mysli nakreslit, co je třeba, podobně jako na tabuli.*“ (VD XII, s. 16 in Černá, 2009)

Možnosti chodit do školy neměly děti, které vyrůstaly ve společenství zvířat a Komenský na příkladu tzv. vlčích dětí dokládá, že i vlčí děti lze zlidštit pobýtem mezi lidmi a vzděláváním ve škole.

Vzdělávání je dle Komenského proces, při kterém dáváme člověku možnost, aby se o sebe dokázal postarat sám ve společnosti.

2. 1 Pedagogika v 19. a 20. století

19. století bylo ve znamení zakládání různých ústavů pro osoby slabomyslné. V roce 1816 založil Gothard Guggenmoos v rakouském Helleinu ústav pro kretény. Od roku 1828 byl v provozu soukromý ústav Bicetre u Paříže založený G. Ferrusem. Vznik institucí dal impuls,

ke vzniku **pedagogiky slabomyslných**. V českých zemích byl otevřen 17. 7. 1871 v Praze v Kateřinské ulici. Původní název Hephata byl v roce 1898 změněn na Ernestinum. Název je poctou pro kněžnu Arnoštku (Ernestině) Auerspergové, druhé předsedkyni Spolku paní sv. Anny. Právě ona zbavila ústav finančním darem 40 000 korun dluhů. 1. 11. 1872 přesídlil ústav na pražské Hradčany.

20. století bylo zaměřeno na dítě. Říká se mu často i století dítěte. Karel Herfort stále používá termín slabomyslní. Při práci Ernestinu říká, že by se pedagogika měla zaměřit na léčebnou pedagogiku a pedagogickou terapii. Další významnou osobností v dějinách pedagogiky byl František Čáda. František Čáda usiloval o reformu péče o slabomyslné. Uspořádal v roce 1909, 1911 a 1913 tři sjezdy, na kterých představil svou vizi péče o slabomyslné. Uvědomoval si ve svých reformách péče o slabomyslné: že *„mezi normálními a abnormálními není ostrý předěl, ale lze sestavit stupnici pozvolných přechodů od génia k normálnímu tuctovému člověku a odtud k individům chorobným až k nejhlubším idiotům.“* (Čáda, 1915 s. 364 in Černá, 2009) Dále si Čáda uvědomoval, že duševní abnormality mají podklad v nervových chorobách, přičemž duševní úchylnost se nemusí jevit jen jako porucha intelektu. Zasažena může být nejen citová, osobní a volní složka osobnosti, ale i tělesná choromyslnost. Někteří jedinci se slabší chápavostí mohou být zcela normální, ale potřebují jen dopomoc školním výkladem. (Čáda 1918 in Černá 2009) Tímto přístupem došlo u Čády k propojení pedagogiky a psychiatrie. Toto propojení pojmenoval psychiatr a neurolog Antonín Heveroch a pojmenoval ho **pedopatologie**. (Černá, 2009).

Pedagogickou odbornost se k pedopatologii snažil vytvořit učitel Jan Mauer, který byl od roku 1918 ředitelem Pedagogické knihovny Komenského. Pedopatologií Mauer zprvu rozuměl jako nauku o chorobných duševních úchylnostech mládeže. Mauer konstatuje, že tato úchylnost snižuje vychovatelnost, takže potřeba *„mít návody, jak zjištěné vady hledíc k jejich základu a podstatě napravovati až po dosažení meze za pomoci stálé účasti medicíny“* (Mauer 1917, in Černá, 2009).

Vzniká úzká vazba mezi lékařem a pedagogem. Toto způsobilo, že se výchově a vzdělávání slabomyslných dětí začíná říkat Heilpedagogik – v překladu **léčebná pedagogika**. Jan Mauer však zavádí pro tuto pedagogickou disciplínu pojem **nápravná pedagogika** (Mauer 1917 in Černá, 2009). Posláním léčebné pedagogiky dle Mauera je: chovance tělesně uzdravit a jeho chabé činnosti tělesně a duševně povzbudit a zdokonalit a připravit ho na praktický život.

Mauer rozděluje nápravná cvičení na volný pohyb a hry. Mezi volný pohyb a hry patří hra na honěnou, schovávanou, slepou bábu. Využívá se říkadla a gest. Dále Mauer rozeznává

speciální léčebné cviky se zaměřením na zlepšení chůze a hybnosti rukou, s využitím tělocvičného nářadí, jako jsou bradla, kruhy, při nichž učitel protahuje končetiny. Při vadách hybnosti je dobré využít žebříku. Zde vykonáváme pasivní pohyby rukou. Dále rozlišuje cviky pohybu očí, do nichž řadí přidržování hlavy dítěte a dítě sledovalo pouze zrakem určité předměty a cviky mluvidel. Zde Mauer odkazuje na literaturu k procvičení řeči. (Černá, 2009). V souvislosti s nápravnými cvičeními si Mauer uvědomuje dvě podstatné věci:

1. Pohybová reedukace. Mauer užívá termín kinezioterapie, může být součástí léčebného tělocviku.
2. Ještě lepší se mu zdá spojování nápravných cviků s pracovními úkoly, které jsou smysluplné a motivující k další činnosti. (Mauer, 1928 in Černá, 2009).

Období završuje Josef Zeman, který významným způsobem dotvořil české speciální školství. Při své pedagogické praxi zavádí pojem **úchylné děti, vzdělávání dětí úchylných**. Dle terminologie používané v roce 2009 se jedná o děti, žáky a studenty všech typů zdravotního a sociálního znevýhodnění. Používají se dva pojmy: vzdělávání dětí úchylných a pedopathologie. Nápravná či léčebná pedagogika ustupují do pozadí. Nápravná pedagogika se uplatňuje především u osob zmrzačených, tedy tělesně postižených, nikoli v péči o slabomyslné. Položil legislativní rámec známý jako „lex Zeman“. Legislativními opatřeními jsou:

1. Výnos MŠANO ze dne 6. září 1928 č. 111, 126 – 1, kterými byly zavedeny (na dobu tří let, ale platily až do roku 1948) osnovy a výchovné směrnice pro školy „dětí úchylných“. Dle terminologie současnosti se jedná o děti a studenty všech typů zdravotního postižení, zdravotního a sociálního znevýhodnění. Speciální pedagogové měli přesný postup, jaké plány a jaký obsah by mělo mít speciální vzdělávání.
2. Zákon z 24. května 1929 č. 86 Sb. o školách (třídách) pomocných. Tento zákon byl předmětem politického boje téměř desetiletí a politický boj neskončil ani přijetím onoho zákona. Měl spíše doporučující, než závazný charakter. Zákon zavádí pravidla pro další institucionální rozvoj speciální pedagogiky a další pravidla pro oblast speciálního vzdělávání. Byl velice zapotřebí, jelikož řídicí učitelé škol, pod které pomocné školy spadaly, je měly na obtíž a tvrdili, že učitelé v obecných školách si jen hrají a mají málo hodin. (Zeman, Rozházené listy s. 163, in Černá, Česká psychopedie, s. 58 – 59).

Ministerstvo školství mělo v té době rozhodnout, zdali studenti připravující se na péči o slabomyslné neměli nabýt znalosti pro každou školu, nebo jen pro jeden obor pedopatologický. Nakonec zvítězí užší varianta vzdělávání studentů připravujících se na péči

o slabomyslné. V roce 1933 vydává Josef Zeman Pedopatologický slovníček, což je velmi dobrá pomůcka pro tehdejší pečovatele.(Zeman 1931 in Černá 2009)

Po 2. světové válce bylo mnoho lidí se zdravotním postižením. Stát musel velmi rychle zaujmout postoj ke zdravotní a sociální péči. (Černá, 2009)

Ústřední školní inspektor František Štampach zastává názor, že státní moc je sociální službou, ne vrchností. Z toho vyplývá Štampachův názor: Dítě musí žít, jelikož děti tvoří budoucnost společnosti. (Černá, 2009)

Štampach si myslel, že stát a národ jsou největší zárukou lidské humanity. Stát má plnit funkci domova a občasně rodiny.(Černá 2009)

Pojetí sociální pedagogiky dle Štampacha hovoří o nápravné, zábranné, léčebné výchově, pedagogická praxe tvoří základ institucí pro mládež vyžadující zvláštní péči. Ústředním pojmem sociální pedagogiky se stává reedukace. Sociální pedagogika se snaží napravit zmrzačené lidi a vrátit je zpět do společnosti. Důležitý je komplexní pohled na dítě. Dítě má být sledováno všemi odborníky, jak lékaři, tak pedagogy (Pedagogické rozhledy 1945 in Černá 2009)

Předmět dnešní speciální pedagogiky není přesně definován. Neví se, zda pedagog má jen napravovat výchovným působením, jak to chtěl Štampach ve svém konceptu sociální pedagogiky, nebo i léčit. Proto zavádí čtyři podobory, jakési specializace pedagogiky: psychopedii, ortopedii, (což je dnešní somatopedie), okulopedii (dnešní tyflopédie), léčebnou výchovu řeči, hlasu a sluchu (dnešní logopedie, surdopedie). Etopedie byla v jeho pojetí součástí psychopedie a ještě se stále neoddělila jako samostatný obor.(Černá 2009)

František Štampach později používal termín **pedagogická defektologie**. **Pedagogická defektologie** má zkoumat formy a příčiny poruch a obtíží. Štampach (1945 in Černá 2009) rozeznává opožděný duševní vývoj a reedukační cíle. Na nejnižším stupni u idiotských dětí je cíl reedukace sebeobsluha, u imbecilních dětí se za cíl reedukace považuje výchovné zaměstnávání, děti na úrovni debility mají být zaměstnávány výukově, tedy vyučovány ve školách pomocných, u nejméně opožděných dětí reedukační cíl nezmiňuje. (Štampach 1945 in Černá 2009)

Štampach se věnuje také vyučování. Pro pomocnou školu vytyčuje cíl, aby se v ní žáci naučili základní trivium. Dalším cílem je u žáků dosáhnout edukativně jeho mentálního věku. Vlastní vyučování by pak mělo zahrnovat edukativní cíle. Počty zahrnují schopnost naučit se kupovat a prodávat se skutečnými penězi, v češtině se učit konverzovat na témata z praktického života, v péči o domov se naučit jeho výzdobu a úklid. Psát také dopisy jednotlivým úřadům, tělesná výchova učí plavat, chodit po ulicích, jízďe na kole. Na školách

obecných dle Štampacha, lze vzdělávat všechny žáky i duševně opožděné. Na školách měšťanských, jsou děti imbecilní, duševně choré a jinak choré, které nezvládnou měšťanskou školu, vyloučeny. Pro děti nezvládající učivo měšťanské školy, zřizuje Štambach azyly. Na měšťanské škole se má učit více polytechnicky. (Stampach 1945 in Černá 2009). Další významnou osobností je MUDr. et PhDr. Miloš Sovák. Sovák zpočátku přistupoval ke speciální pedagogice jako ke zdravotní vědě. Vnášel do ní velice mnoho medicíny, jelikož ještě studoval na fakultě.

Sovák zavádí do speciální pedagogiky pojem **defektologie**. Označení defektologie uveřejňuje v programových statích v časopisu Pedagogika v roce 1953 a ve sborníku I.P.Pavlova.

Psychopedie, (dle Sováka 1953 in Černá, 2009), zahrnuje psychopatologii a oligofrenopedagogiku. Psychopedie v jeho pojetí má za úkol poznat medicínskou podstatu duševních poruch (patofyziologii duševní poruchy).

V roce 1957 Sovák považuje za defektologii ne speciální pedagogiku jako celek, ale pouze její pedie – psychopedii, logopedii, oftalmopedii a somatopedii (Sovák 1958 in Černá 2009).

Pokud jde o tehdejší pojetí psychopedie, jednalo se o tzv. dualismus – sjednocení psychopedie a speciální pedagogiky slabomyslných a obtížně vychovatelných. Jedná se o koncept Wiliama Gaňa. (Gaňo 1956 in Černá 2009)

V roce 1954 zavedl u nás František Ludvík (Renotierová, 2005) pojem **zvláštní péče**. **Bohumil Popelář** v roce 1957 **hovoří o speciální pedagogice**. Dr. Ludvík Edelsberger se pokusí v roce 1957 zavést pojem Speciální pedagogika defektologická. (Renotierová, 2005)

V 60. letech v psychopedii Sovák hledá nová pojmenování, ale ne speciální ani jiná pedagogika, protože:

-speciální pedagogikou může být jakákoli pedagogika zaměřená například na výchovu dětí v jednotlivých obdobích

-pojmem léčebná pedagogika se defektologie jmenovat nebude, jelikož se psychopedie zabývá výchovou, nikoli léčbou

-pojmem pedagogika speciálních škol se defektologie jmenovat nebude, jelikož zcela se v ní opomíjí vývojové hledisko od předškolního hlediska, až po věk, kdy je dítě schopno pracovní a společenské integrace. (Černá, 2009)

Profesor Miloš Sovák se definitivně rozhodl pro jednotné označení termínem speciální pedagogika, které používá poprvé ve svém díle *Nárys speciální pedagogiky*, vydaném v roce 1972. (Renotierová, 2005)

„Těžiště defektologie je ve zkoumání příčin, psychologických i společenských důsledků i možností odstranění defektů jakožto příčin jeho defektivy. Těžiště speciální pedagogiky je v péči o defektního člověka, tj. v odstraňování popřípadě prevenci defektivy. Zatímco defektologie, jako nedílná základna speciální pedagogiky, se zabývá především předmětem péče, tj. defektním člověkem, zaměřuje se speciální pedagogika hlavně na metody péče a to na základě poznání předmětu péče.“ (Miloš Sovák, *Nárys speciální pedagogiky* s. 14)

V 70. – 80. letech 20. století se pro speciální pedagogiku začaly užívat různé cizojazyčné termíny jako například *Special Education*. U nás se speciální pedagogika začala označovat jako **školství vyžadující zvláštní péče**. (Renotierová, 2005)

V 1. polovině 20. století byla snaha o jistou péči o osoby s mentálním postižením. V letech 1950 – 1990 byla situace opačná. Hovoříme o tzv. segregaci. Chyběla provázanost jednotlivých rezortů – sociálních věcí, zdravotní apod. Tato roztržitost péče zabraňovala na **začátku 90. let transformaci pojetí speciální pedagogiky**. (Renotierová, 2005)

2. 2 Speciální pedagogika na přelomu 20. a 21. století

V roce 1990 vydalo Ministerstvo školství novou koncepci vzdělávání dětí se zdravotním postižením. Koncepce deklarovala, že se můžou vzdělávat děti se zdravotním postižením v běžné škole. Pokud na běžnou školu nestačí, pak je jim nabídnuto speciální školství.

Postupem času se mění i termíny a paradigmaty ve speciální pedagogice. Na začátku 21. století se již lidem se zdravotním postižením dává možnost tzv. speciálně pedagogických potřeb, aby všechny potřeby i těchto lidí byly adekvátně naplňovány. Lidem se zdravotním postižením jsou dána práva na plnohodnotný život. Společnost se snaží, aby byla zajištěna, co nejvyšší kvalita života lidí s postižením. (Černá, 2009)

Pojem kvalita života je obtížně definovatelný. V tomto kontextu kvalitu života chápeme jako fenomén výchovné podpory na zvyšování aktivní účasti každého jedince na jeho osobnostním rozvoji, angažovanosti a přejímání zodpovědnosti za uplatnění ve společnosti. Obecně chápeme kvalitu života jako momentální stav, který lze posuzovat subjektivně,

objektivně, nebo kombinací předešlých možností. Kvalita života jedince pak může být zvyšována prostřednictvím vzdělávání, nebo pracovním uplatněním. (Černá, 2009)

Nový náhled na celou problematiku lidí se zdravotním postižením zavádí i nové termíny označení lidí s mentálním postižením. Jedná se v případě speciální pedagogiky o používání termínu osoba (člověk) s..., tedy člověk s mentálním postižením. Dříve se hojně užívalo označení mentálně postižený. V druhé řadě tito lidé mají nějaké postižení. To se, ale mění. Nové označení vyjadřuje skutečnost, že i lidé s mentálním postižením jsou především lidské bytosti. Lidé s mentálním postižením jsou také svébytné osobnosti, žijící vlastní život, mající vlastní potřeby a cíle. Dřívější označení prvotně upozorňovalo, že lidé mají nějaké mentální postižení. (Černá, 2009)

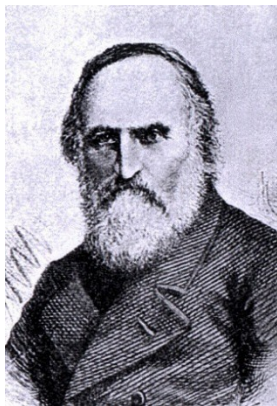
Mění se i názvy jednotlivých onemocnění. Dříve se užívaly termíny, jako jsou slabomyslnost, mentální či duševní zaostalost, rozumová či duševní vada apod. Dnes se už výše uvedené termíny nepoužívají tak hojně jako dřív, protože lidé s mentálním postižením a jejich péče zahrnuje více oborů, například i psychiatrii či systém sociálního zabezpečení. V některých příbuzných disciplínách se kvůli zjednodušení používají výše uvedené, dříve používané či dohodnuté termíny a označení kvůli zjednodušení orientace v systému či oboru nebo klasifikaci. (Černá, 2009)

3 Významné osobnosti speciální pedagogiky

3.1 Karel Slavoj Amerling

18. září 1807 v Klatovech

2. listopadu 1884 v Praze

www.klatovykrasnemestecko.estranky.cz

Dětství

Karel Slavoj Amerling se narodil 18. 9. 1807 v Klatovech za doby Národního obrození. Jeho otec se jmenoval Jan a byl majitelem zájezdního hostince s příznačným názvem U Slunce. Matka se jmenovala Anna Jelínková. Pocházela z Chudenic. Otec Anny starý Jelínek byl vinařem, pocházel ze zámožné rodiny. Dal Karlovi řádné vychování. (Herfort, 1908)

Když Karel Slavoj Amerling dovršil 13. roku, vrátil se zpět z Chudenic do Klatov. V Klatovech vystudoval všeobecné gymnázium. Myšlenkově jej velmi ovlivňoval hlavně Dobrovský. (Hoffmannová, 2003)

Po absolvování gymnázia pokračoval ve svých studiích na univerzitě ve Vídni. Bylo to přání jeho otce, aby studoval právě tam. Věnoval se zde studiu filozofie, ale jeho intelektuální záběr byl mnohem širší, osvojil si i vědomosti z oblasti přírodních věd, což jej přivedlo na myšlenku věnovat se lékařství. (Hoffmannová, 2003)

Je patrné, že tento všestranně nadaný člověk s velkým záběrem vědomostí směřoval uplatnit své myšlenky v rovině pomoci lidem. Volba medicíny se proto jeví jako nejlepší. Díky nevydařenému obchodu s vínem, se jeho rodiče rázem ocitli bez financí. Sourozenci dokonce prodávali jeho knihy, aby rodina mohla mít nějaké peníze na základní životní potřeby. Aby Amerling odlehčil rodinně, nechává se zapsat do kněžského semináře. (Hoffmannová. 2003)

Pobyt v Praze

Pro pohnutý osud se stává vychovatelem v Praze. Avšak jeho velkou láskou je stále medicína, kterou roku 1836 dostudoval a dostal povýšení na doktora chirurgie.

1833 – 1837 pracuje jako asistent u vědce **Jana Pressla**.

Průmyslníci

Amerling zakládá v roce 1833 spolek Jednota českých průmyslníků. Sdružuje valnou většinu lidí pracujících v průmyslu. Karel se domnívá, že pokud budou sdruženi v organizaci, mohou mít mnohem více možností a také společenského respektu.

O dva roky později v roce 1835 otevírá jeden ze členů Jednoty první českou školu pro řemeslníky. Po vzoru této školy se otevírají i další.

Ještě za života Jana Svatopluka Pressla rozvíjel Amerling bohatou osvětovou a kulturní činnost. V roce 1836 se stal iniciátorem společnosti, v níž se sdružovali vzdělanci, aby podpořili vydávání knih. Pojmenoval tuto organizaci Stálci. Mezi lety 1837 – 1839 sehnal Amerling 250 nových členů z oblasti Čech i Moravy. Publikoval v novinách a získával nové členy na přednáškách.

Budeč – představení historie

Budeč měla jakési národní všeučiliště a učiliště českých dívek. Byla semeništěm všeučitelského. Budeč byla financována z peněz českých šlechticů. Hlavní osobou, kdo financoval Budeč, byl Lev z Thunu. Dále byla Budeč financována z peněz bohatých pražských vlastenců a z peněz vysoce postavených pražských měšťanů (Herfort, 1908). Za 5 000 zlatých byla koupena obrovská zahrada v Žituoobranské ulici s názvem „U Dědů“ číslo popisné 252 – II. (Herfort, 1908) Amerling vystavěl na zahradě velký třípodlažní dům

s astronomickou věží, léčebnou, různými dílnami. V Budči vybudoval i vodoléčebný ústav. Amerlingův velký projekt vzal kvůli financím brzy za své. Amerling sice velkolepou Budeč vybudoval, ale nikdy v ní neprovozoval své aktivity tak, jak by si sám představoval. Důvodem neuskutečnění Amerlingových vizí byl nedostatek peněz. (Herfort, 1908) V Budči se i tak konaly přednášky pro řemeslníky, průmyslníky i učitele. Šlo například o přednášky o naukách přírodních pro učitele ve školách již působících, filosofii, psychologii apod. (Herfort, 1908)

Česká průmyslová škola

V revolučním roce 1848 potvrdilo vídeňské ministerstvo výnosem č. 2443, že Česká průmyslová jednota může učit. (Hoffmannová, 2003)

Po dlouhých jednáních předložil Amerling v roce 1851 řešení financování, jak budou konkrétní peníze použity. Porada se konala 5. 3. 1851. Výbor České průmyslové jednoty stanovil i vyučovací hodiny. (Hoffmannová, 2003)

Na výroční schůzi 9. 3. 1851 předložil Rieger referát o stavu financí. Od tohoto dne uplynulo ještě 6 velmi dlouhých let, než se otevřela **Hlavní škola v Praze** V Panské ulici. (Hoffmannová, 2003)

Česká Hlavní škola měla ke svému vzniku dlouhou cestu. Na doporučení Pavla Josefa Šafaříka v roce 1848 pověřila čtvrtá sekce Národního shromáždění Karla Slavoje vypracováním studie koncepce výuky na Hlavní škole v Praze. (Hoffmannová, 2003)

V té době, kdy Karel vypracovává svou studii, existují jen triviální školy. V triviálních školách se vyučuje česky pouze základní učivo: čtení, psaní, počítání (trivium). Vyšší stupeň školy je německý. V té době neexistovala česká učebnice a nebyli čeští učitelé. (Hoffmannová, 2003)

Amerling žádá, aby dítě bylo vychováno za pravého člověka a za spolehlivého člena rodiny, státu a vlasti a bude se zasluhovat o rozvoj českého průmyslu, pěstovat vědy a zdokonalovat sám sebe ctnostmi. (Hoffmannová, 2003)

U dítěte mají být probuzeny všechny vlohy najednou. Má být současně zaměstnána hlava, srdce i ruce. Reálné nauky mají být upřednostňovány před naukami formálními. Od nejtělejšího věku dětí se má prohlubovat encyklopedická všestrannost, v mladším věku nejdříve v obrysech, pak prohlubováním znalostí v jednotlivých předmětech. Výuka má neustále navazovat na předešlý výklad a být v souvislostech. Dítě dle svých možností se má zapojit do studia svého okolí. Za vyučovací prostředky považuje výchovu v rodině a ve škole

a nadání odpovídající vyššímu stupni školy. Jako doplněk žádá, aby děti ve druhém, nebo třetím roce školní docházky byly posílány do mateřské školy a rodiče se mají vyhnout všemu, co by v dětech působilo odpor ke školní docházce. Navrhuje na přechodnou dobu zřídit pro rodiče pedagogický časopis do té doby, než vznikne nová generace otců a maminek. (Hoffmannová, 2003)

Učebny mají oplývat nástěnnými obrazy, přírodninami a vzorky průmyslových výrobků. Mají mít zařízenou zahradu a dílny pro manuální práci. (Hofmannová, 2003)

Druhy škol Karel Slavoj odstupňoval dle věku:

Školy pro nejmenší děti rozdělil na mateřskou, opatrovnu a na přechodný stupeň.

Mateřská škola dvou až tříleté děti má naučit čistotě, výřečnosti, zdravení a zpěvu. Děti na vesnici přecházejí rovnou do opatrovny. (Hoffmannová, 2003)

Opatrovna je určena pro děti ve věku 4 – 5 let. Náplní je rozeznávání věcí v přírodě, s nimiž děti přicházejí do styku. Navíc se žáci učili počítat na počítadle a také něco málo z hlavy. (Hofmannová, 2003)

Přechodný stupeň je určen pro děti ve věku 6 let. Zde se učí čtení, psaní, počítání, místopis a dějepis vlasti. (Hoffmannová, 2003)

První třídu obecné školy označuje Pojemovnu, kde se učí základy chemie, fyziky s popisem jednoduchých strojů, nauka o silách, tvarosloví, přírodopis vlasti, poznávání oblohy, dějepis a místopis vlasti, krasopis a zpěv. Zavádí se praxe v lese a na louce. Učí se z Presslovy Technologie, Tesařovy Mluvnice a Bačkorovy Čítanky. Do této třídy vstupují děti ve věku 8 let. (Hofmannová, 2003)

Druhý ročník nazývá Putovna. Je pro děti od 9 let. Učí se fyziku, chemii, přírodopis, astronomii, základy jazyka německého. Krasopis jazyka českého a německého, tělocvik. Praxe ve sklenících cizokrajných rostlin. (Hoffmannová, 2003)

Třetí třída se jmenuje Naukovna a je pro děti od 10 let. Ve třetí třídě se více učí chemii, fyziku a hlavně řemesla. Jinak je výukový plán totožný s druhou třídou. (Hoffmannová, 2003)

Průmyslovna pro děti od 11let je zaměřena na zbožiznalství, technologickou chemii, anatomii, přírodopis, zeměpis, dějepis, rýsování, průmysl, prostorové stavitelství. (Hoffmannová, 2003)

Oučetna, neboli Správovna byla určena pro děti od 12 let, tedy jednalo se o pátý ročník obecné školy. Předměty jako předešlý rok, ale rozšířené o základy geodézie, vyhotovování smluv, kritické posuzování předmětů. Předměty měly za cíl vychovat řádného průmyslníka.

Poslední ročník Obecné školy nazvaný Všedovna učí základům psychologie, mudřectví, antropologie, národnímu i církevnímu právu. V této třídě mohou žáci pobýt i dva roky, pokud mají vztah k umění a vědám (Hoffmannová, 2003).

Tyto osnovy předložil Amerling vídeňskému ministerstvu školství. Karlovy požadavky se zdají jako nereálné. Ministerstvo ve Vídni přichází dokonce s vlastním zjednodušeným návrhem vzdělávacích osnov. Nejdůležitější byl požadavek, aby se žáci po ukončení nižší střední školy, mohli vzdělávat v dvouletém dalším kurzu pro učitele. Tím byla zajištěna generace učitelů. Povinná školní docházka pouze po dobu 12 let. (Hoffmannová, 2003)

Učitelstvo tento ministerský návrh neschválilo. Požadovali prodloužení školní docházky u chlapců do 14 let, u dívek do 13 let. Zrušení nedělních škol. Zavedení českých gymnázií a průmyslových škol. Učitelstvo předložilo i požadavky na zvýšení svých platů a přesné stanovení učitelských povinností: (Hoffmannová, 2003)

1., „Obecná měšťanská škola budiž ústavem státním; počez stát převezmi dozorství a vydržování ze své kasy bez rozdílu náboženství.“

2. „Povinnost navštěvování školy pro chlapce, budiž až do skončení 14 a u děvčat do skončení 13 let prodloužena. Nedělní školy ať docela přestanou. Navštěvování školy počni až po skončeném 6. roce a bez přijímání do školy děj se jednou v roce.“

3. „Všichni učitelé mají býti s nově vzdělanými stejně placeni.“

4. „Učitel obecných i měšťanských škol budiž z ohledu pensí ostatním státním úředníkům roven, pozůstávající pokladnice, ať stát přejme a příspěvky u velebných konsistoří ať se spoluoudům při vstoupení do nového platu služební taxy spravedlivě odpočítají.“

5. „Plat učitelů měšťanských i obecných škol budiž platům oněch úředníků státních roven, kteří v té samé třídě důstojenství stojí, a se kterým by šetrná měšťanská rodina bez péče o vyživení vyjít mohla.“

6. „Nepříhodné jméno pomocník školní budiž ve jméno učitel proměněno.“

7. „Stát vediž dozorství obecných i měšťanských škol tím způsobem, aby církve stát i národ zastoupeny byly.“

8. „Dosazování učitelů měšťanských a obecných škol děj se státem totiž; pro obecné školy navržením všech učitelů, kterým komisař toho samého školního okresu předsedí; pro měšťanské školy navržením celého učitelstva toho samého školního okresu předsedí; pro měšťanské školy navržením celého učitelstva v toho samého ústavu, kterém krajský výbor městský školní dozorce přisedí.

Ustanovení učitelů obecných škol staň se zemskou Školní radou učitelů pro školy měšťanské, ale ministerstvem. Příčiny vyvolení buď též v dekretu ustanovovacím dány.“

9. „Komisaře školního okresu volí všichni učitelé toho okresu; okresní školní komisaři, jednoho kraje volí krajského dozorce, všichni krajští dozorcí volí ředitele obecných a měšťanských škol do Zemské školní rady“

(Eva Hoffmanová 2003, Karel Slavoj Amerling s .86)

Zemské gubernium k některým bodům přihlédlo a rozhodlo, že vyučování bude zahájeno, ale tím způsobem že první a druhý ročník se bude vyučovat česky a druhý a třetí ročník německy. (Hoffmannová, 2003)

„Ohlášení“

Tímto se oznamuje všem váženým a milovaným občanům vlasti hlavního města Prahy, aby dne 3. a 4. listopadu od 9 do 12 hodin dopoledne a od 2 do 4 hodin odpoledne své děti k zápisu do 1., 2. a 3 třídy laskavě přivésti ráčili, a sice do někdejšího Konviktu u Piaristů v Kolovratské ulici v 1. poschodí.

Spolučekanům učitelství pro obecné školy tím se oznamuje, aby rovněž na jmenované místo v týž čas k zápisu vynajíti se dali.“. (Eva Hoffmanová 2003, Karel Slavoj Amerling s .87)

Za dalších 6 let po otevření Hlavní školy se Průmyslová škola stěhuje, jelikož dostala od města Prahy novou budovu na Masném trhu, v blízkosti Kostela sv. Jakuba. (Hoffmannová, 2003)

Na masném trhu se vyučovalo o večerech a nedělích. Denní studium ve škole bylo zahájeno v roce 1882. Stát přebírá školu pod svoji správu 5. 8. 1882. V roce 1889 získává Česká průmyslová škola novou budovu v Betlémské kapli. Zde je dodnes. (Hoffmannová, 2003)

Bohuslava Rajská

Bohuslava Rajská přiměla Amerlinga, aby začal přednášet pro dívky v Klementinu. Rajská tedy sehnala posluchačky a JUDr. Frič svolil, aby začal přednášet pro dívky v domě U Fričů. (Hoffmannová, 2003)

Všechny přednášky pro ženy měly velký úspěch, a tak se Rajská chtěla stát učitelkou. V roce 1842 píše dopis, kde popisuje svůj záměr. Umínila si, že vystuduje Kurs učitelství při německé hlavní škole. Ještě téhož roku nastoupila do kurzu pro preparantky.

Po úspěšném absolvování učitelských zkoušek, žádala o povolení vyučování v jejím nově zřízeném ústavu. Dokonce sehnala i potřebný počet žákyň, ale vyučování Rajské bylo povoleno jen soukromě. (Hoffmannová, 2003)

Vyučovala tedy v pronajatých soukromých prostorech v Praze ve Vodičkově ulici. Vedle privátní školy pro dívky existovala škola v Budči v Žitnobranské ulici. V Budči přednášel sám Amerling, jen zdravotní vědu přednášel MUDr. Kodym. Bohuslava měla v Budči na starost jen místní knihovnu. Po absolvování učitelských zkoušek se stává ředitelkou Amerlingovy školy. Budečské žákyně si doplňují základní vzdělání z německé hlavní školy. Vyučování v budečské škole probíhá hlavně česky. Učí se zde základní předměty chemie, fyzika a přírodní vědy a jejich využití v domácnosti. (Hoffmannová, 2003).

Amerling se dlouho snažil přesvědčit Rajskou o přesunutí její školy do Budče, ale brzy poznal, že se jeho sen o kompletně ženské Budči rozplynul. Hrdá nová učitelka s přestěhováním své školy z privátních prostor ve Vodičkově ulici nikdy nesouhlasila. (Hoffmannová, 2003)

Privátní škola Rajské netrvala ani rok, ale i přesto si získala velkou popularitu. Rajská se stěhuje nakonec s Čelakovským do Vratislavi. Do života Rajské vstupuje i JUDr. Fryč. Ukazuje jí skutečný stav Budče. Škola je velice zadlužená.

Slovenskému básníkovi Hroboňovi se líbí Bohuslava Rajská, o které se doslechl. Fryč proto zve Hroboně na návštěvu do Prahy. Stále Hroboň chce, aby se Rajská za něj provdala a aby oba dva odešli na Slovensko. (Hoffmannová, 2003)

Do života Rajské ještě zasahuje básník Čelakovský. Dívčina se musí rozhodnout, zda se provdá či nikoli za mladého umělce. Poradní hlas v rozhodování má spisovatelka Božena Němcová. Ta dívce radí, aby se provdala za Hroboně. (Hoffmannová, 2003)

Nakonec mladá dívka odchází s Čelakovským, aby se dívka ujala výchovy jejich dvojčat. (Hoffmannová, 2003)

Opuštění tedy zůstávají jak Amerling, tak i Hroboň. Amerling po odchodu Bohuslavy Rajské zažívá nejhlubší citový otřes a citovou krizi ve svém životě. Díky práci se Karel Slavoj ve svém životě stabilizuje. Dokonce si nachází novou ženskou společnost v podobě Františky Svatavy Michalovicové, pokračovatelka Rajské. Hroboň s Karlem zůstávají přátelé. (Hoffmannová, 2003)

Františka Svatava Michalovicová se stěhuje po seznámení s Karlem za ním do Prahy a po vzoru Bohuslavy začíná v Praze provozovat také školu pro dívky. Její milý jí nabízí vedení Budče. To, v co doufal Amerling, že nalezne u Bohuslavy Rajské, nachází až u Františky Svatavy Michalovicové – oddanou přítelkyni a zapálenou spolupracovnici. Po zrušení Budče v Žitnobranské ulici, přesouvá Svatava svou školu do Vodičkovy ulice č 698/II a Široké ulice 18/II – nyní ulice Jungmannova. Naposledy šířila své myšlenky škola Svatavy Amerlingové na Václavském náměstí v domě U Zlatého beránka. Na Václavském náměstí byla škola až do roku 1870, kdy škola zanikla. (Hoffmannová, 2003)

Amerling dne 22. 11. 1851 žádá pražské hejtmánství o svolení vyučovat na škole své ženy. Jeho žádost se zamítá a on se velice brání, leč neúspěšně. Kromě Svatavy učí v její škole ještě další dvě spolupracovnice. Amerling do školy oficiálně nemá přístup, ale dívky vyučuje privátně. (Hoffmannová, 2003)

Dívčí škola Svatavy Amerlingové měla velkou společenskou prestiž. Školu tvořily tři místnosti. Vyučovalo se zde všem literárním předmětům a to česky. Od roku 1841 pak německy. Škola měla celkem 5 tříd, v nichž se vyučovalo 8 – 12; 14 – 17 hodin. (Hoffmannová, 2003)

V roce 1870 odešla Svatava Amerlingová na odpočinek (Hoffmannová, 2003)

Fysiokratická společnost

Roku 1856 organizoval profesor Löschner, státní rada, kroužek, jenž měl za cíl prohloubit znalosti v přírodních vědách. (Hoffmannová, 2003)

1862 byl tento kroužek konečně prohlášen za organizaci na 37. Sjezdu lékařů - 23. 9. v Karlových Varech. Na sjezdu přednesl Karel Slavoj Amerling cíle nově vzniklé organizace. (Hoffmannová, 2003)

Úkolem Fysiokratické společnosti bylo využít přírodních zákonů pro rozkvět zemědělství a průmyslu. Ovládnutí přírody tak, aby sloužila člověku. (Hoffmannová, 2003)

Společnost měla tyto sekce:

- I. Geologie, mineralogie, chemie
2. Botanika, zoologie, paleontologie
3. Fyzika, hydrologie, meteorologie
4. Fyziologie, patologie (Hoffmannová, 2003)

V prvních letech měla společnost velmi bohatou činnost. Například sledovala jakost osiva, prováděla meteorologické pozorování, předpovídala počasí, zabývala se zvelebováním půdy, mapovala výskyt rostlin a zvířat. Nechala také postavit pomník zakladateli českého ovocnářství Matěji Rösslerovi. Dále kontrovala zdravotní stav ryb a drůbeže prodávané na tržištích a zavedla veterinární službu pro lesní zvěř. Fysiokratci vydali intervenční mapu, v nichž byly zakresleny všechny louky, cesty a budovy. Společnost zavedla zdravotní policii pro trh s houbami, drůbežím a zvěřinou. Zavedeny byly tzv. kustodie tedy okrsky, ve kterých se nemohou hubit vzácná zvířata. (Hoffmannová, 2003)

V roce 1972 byl do čela Fysiokratické společnosti zvolen Lev z Thunu. Lev Thun sestavil tabulky škodlivého hmyzu pro ovocnáře, prováděl aklimatizační pokusy s odrůdami ovoce a zeleniny, zabýval se studiem cizopasníků a prevencí onemocnění včel. (Hoffmannová, 2003)

Ústav Idiotů

Ústav pro slabomyslné děti byl zřízen v roce 1871 a jeho první sídlo bylo v Malém domku v Novém městě v Kateřinské ulici. (Hoffmannová, 2003)

Roku 1872 se ústav stěhuje do Šternberského paláce na Hradčanech. Ústav pro slabomyslné byl najednou první v Rakousku – Uhersku, i v celé Evropě. Lékařské kuratorium jako hlavní orgán ústavu tvořili:

MUDr. Jakub Fischel, ředitel zemského ústavu pro choromyslné,

MUDr. John Steiner, ředitel dětské nemocnice

MUDr. Karel Slavoj Amerling,

ThDr. Karel Schwarz, kanovník,

Karel Kmoch, profesor a katecheta ústavu hluchoněmých,

Vaclav Koťátko, ředitel ústavu hluchoněmých a další. (Hoffmannová, 2003)

Kuratorium dne 12. 4. 1871 oznámilo, že do nově otevřeného ústavu se berou děti, které vyžadují zvláštní péči. Přihlásilo se celkem 70 osob, z nichž bylo doporučeno do

Hradčanského ústavu celkem 14. Kvůli finančním možnostem ústavu bylo přijato zatím pouze 6 chlapců. (Hoffmannová, 2003)

Personální obsazení ústavu k 17. 6. 1871 tvořilo celkem 6 pracovníků:

1 učitel

1 ošetřovatel

1 ošetřovatelka

1 kuchařka

1 pokojská, která zastala i práci pradelny

1 dobrovolný ředitel – MUDr. Karel Slavoj Amerling.

O administrativu a ekonomickou stránku se staral 12členný výbor Spolku paní sv. Anny. (Hoffmannová, 2003)

Pravým důvodem pro zřízení Ústavu pro slabomyslné bylo zjištění, že v průzkumu Fysiokratické společnosti bylo zjištěno pět tisíc choromyslných z toho dva tisíce zanedbávaných idiotů. Spolek svaté paní Anny propagoval mezi lidmi zdravotnickou osvětu na svých přednáškách, a tak zajišťoval pro Ústav potřebné chovance. (Hoffmannová, 2003)

1. listopadu 1872 nastoupilo do Ústavu 13 chovanců, v roce 1874 měl Ústav chovanců 70. Karel Slavoj Amerling se staral nejenom o pražský ústav pro slabomyslné, ale i o venkovské ústavy. Z Chudenicka chtěl Karel udělat Středisko ústavů pro idiotické děti. Odmítal myšlenku, aby idiotické děti byly posílány do Střediska v Dobřanech. Výchova na čerstvém vzduchu uprostřed lesů se Amerlingovi velmi zamlouvala. S touto myšlenkou se Amerling obrátil na hraběte Černína a získal si ho. Vzorem se Amerlingovy staly ústavy v Belgii. Belgické ústavy vychovávaly své chovance v přírodě v jakési umělé rodině. Hrabě Černín získává pro nově zřizovaný ústav i budoucí zaměstnance – nové pedagogy a další příznivce. Zaměstnanců nebylo dost, aby se ústav otevřel. (Hoffmannová, 2003)

Chovanci, kteří vyžadovali zvláštní zvýšenou péči, byli alespoň přednostně posíláni na rozkaz hraběte Černína do Amerlingova ústavu v Praze na Hradčanech. (Hoffmannová, 2003)

Práce s choromyslnými dětmi vyžadovala značné pedagogické úsilí a praxi, kterou Amerling měl z Hlavní školy. (Hoffmannová, 2003)

Chovanci v ústavu měli značně rozpracovaný plán:

Vstávali v létě v 6 hodin, v zimě v 7 hodin ráno. Ukládali se na lože v půl deváté večer. Den byl pro větší děti rozdělen do 3 částí:

8 hodin spánek,

8 hodin učení a jiné práce,

8 hodin osobní hygiena a pohyb včetně pobytu venku na čerstvém vzduchu. Den pro menší děti byl rozdělen na 4 části. Vycházky se konaly v létě po snídani, v zimě až po obědě. V dešti a větru se chovanci procházeli po chodbách, jelikož měli idioti špatné prokrvení těla, tak nesměli prochladnout. (Hoffmannová, 2003)

Na Hradčanech se chovanci seznamovali se základními předměty tvořící bezprostředně jejich svět. (Hoffmannová, 2003)

Největší starost dělali Amerlingovi vychovatelé. Chtěl, aby vychovatelé tvořili jednotu se svými chovanci. Také chtěl, aby vychovatelé dokázali zasáhnout v případech agresivity. Dále bylo nezbytné pro každého chovance založit a vést zdravotní dokumentaci. (Hoffmannová, 2003)

Amerling odstraňoval při výchově slabomyslných dětí tělesné tresty, pěstoval u nich samostatnost a vedl je k hudbě. Dbal také na praktické vyučování a práci na zahradě, při které se chovanci seznamovali s drobným pracovním náčiním sloužící k obdělávání a k údržbě zahrady. (Hoffmannová, 2003)

Amerling se v ústavu zaměřoval také na výzkum. Různě své chovance členil. Například podle vzniku onemocnění:

-rození idioti (slabí, jemní)

-nabytí idioti (bez výdrže)

Dělil také kretény na:

1) Kretění statní

2) Kretění robustní, kteří mohou být využiti k práci.

Rozlišoval také chovance podle typu lebky na:

1) Mikrocephaly

2) Makrocephaly

Amerling také založil fotografické album, v němž shromažďoval i fotografie sourozenců a všech dostupných příbuzných. U fotografií vždy byl napsán věk, pohlaví popřípadě i zdravotní stav. Takže vznikla rozsáhlá dokumentace. (Hoffmannová, 2003)

Amerling také sbíral vlasy svých chovanců. Zjistil, že typ a délka vlasů na lebce závisí na jejich mozkovně. Například u hluchoněmých zjistil, že mají charakteristickou kštici na zadní části lebky za uchem. (Hoffmannová, 2003)

U ostatních idiotů objevil vlasy buď kroutivé a to pravotočivé, nebo levotočivé ve dvou vzájemně se překrývajících řadách. Objevil spojitost zvedání štětkovitých vlasů a psychického

stavu chovanců. Doporučoval, že jakmile je zvedání vlasů objeveno, chovance nenutit k žádným didaktickým cílům a nechat ho v klidu. Amerling tvrdil, že typ vlasové pokrývky určuje prognózu, zda bude dítě rodičů postižené či nikoli. (Hoffmannová, 2003)

Ředitel Ústavu na Hradčanech vedl také různé sbírky. Například krystalitografická sbírka chovanců sloužila k dalšímu pozorování. (Hoffmannová, 2003)

Amerlingův další výzkum posloužil jako podklad k zaznamenání endemických výskytů debilních jedinců, jejich zmapování a popsání.

Mladý učenec Dufek obdivuje Amerlinga, jakým způsobem dokáže vést ústav. Dufek na Amerlinga tak naléhá, až ho Amerling roku 1877 zve do svého ústavu. Tam tráví čas až do roku 1882. Dufek chce zmapovat a proniknout do velikánova myšlení a zpřístupnit velmi cenné myšlenky pedagogické veřejnosti. (Hoffmannová, 2003)

Výsledkem Dufkovy práce byla kniha s názvem Školy denní, týdenní, měsíční a roční, v nichž Dufek kompletně popisuje pedagogické myšlenky ředitele vyhlášeného ústavu. (Hoffmannová, 2003)

Předmětem školy denní byly denní starosti, tedy potřeby člověka, jejich obstarávání v hospodářském stavení. Předmětem školy týdenní byly starosti během týdne, jejich obstarávání v hospodářském stavení. Předmětem měsíční školy byly měsíce v roce, práce typické pro jednotlivé měsíce, zužitkování darů přírody a slavení svátků dle kalendáře. Předmětem školy roční bylo léčení, lidské tělo a mravouka. Typy pudů (vyšší a nižší pudy). (Hoffmannová, 2003)

V pedagogické praxi, dle Amerlinga, byli chovanci dělení do 4 skupin. Když zvládl chovanec výklad nižšího stupně, respektive školy, mohl chovanec postoupit do vyššího stupně. (Hoffmannová, 2003)

Již z týdenní školy mohl být chovanec propuštěn do běžného života, protože byl schopen styku s lidmi. (Hoffmannová, 2003)

Všechny 4 stupně Amerlingovy školy používaly tutéž osnovu. Výklad byl srozumitelný a jednoduchý. Členěn na krátké věty. (Hoffmannová, 2003)

Chovanci, kteří měli být navraceni do denního života, měli být v denní škole naučeni pojmenování částí těla (ruka, noha, hlava). Dále měli být naučeni částem dne a roku, pojmenovat nejbližší své okolí, nejrůznější zvířata a rostliny, míry, váhy, názvy řemesel. (Hoffmannová, 2003)

Každý vyšší stupeň byl individuálně naordinován každému jednotlivému chovanci zvlášť dle jeho aktuálního zdravotního a sociálního stavu. (Hoffmannová, 2003)

Amerlingova diasofie

Amerling vždy tvrdil, že se žák musí vychovat všestranně, aby vše uměl a mohl zastat, co je třeba. (Hoffmannová, 2003)

Karel Slavoj se hlásí názorově především k Hegelovi. Hegel však nebyl jediný autor, ze kterého Amerling vycházel. Čerpal ze všech autorů, kteří měli vztah k přírodě, například i Shelling, Occam, Pythagoras. (Hoffmannová, 2003)

Amerling vymyslel teorii, která říká, že dva jevy v přírodě mají vzájemnou číselnou souvislost a každá věc sama o sobě představuje kousek matematické řady. Za vědu věd považuje Karel matematiku. V díle Orientungslehre oder Diasofie objasňuje užitečnost matematiky v praxi. (Hoffmannová, 2003)

Amerling tvrdí, že Diasofický člověk nechodí kolem přírodních jevů bez povšimnutí, ale hledá v nich hlubší souvislosti, třeba i ty matematické. Chápe existenci národů, i sebe a svého vlastního já. Má na zřeteli všeho začátek i konec. Klade si otázku: Proč?, Jak?, K čemu? Přispívá k pokroku celého lidstva. (Hoffmannová, 2003)

Hudba

Amerling otevřel první hudební školu ve své Budči. Vyučoval zde hudbu Josef Vlasák. Do hodin hudby začali chodit děvčata i hoši, což lze považovat za příklad koedukace. Teprve v roce 1851 přichází manželka Svatava s vlastní školou i hudební koncepcí. V Panské ulici od školního roku 1848 řadí do učitelského kurzu svou hudební koncepci nejprve Amerling sám. (Hoffmannová, 2003)

Od učitele hudby Amerling požadoval, aby nevykládal předmět mechanicky, nýbrž aby u dětí vzbuzoval hudební cit, aby nechal hudbu působit na své žáky. Hudba prý oživuje žáka a působí blahodárně na jeho psychiku. (Hoffmannová, 2003)

Karel používá i hudbu jako léčebný prostředek u slabomyslných dětí. Dostává se k zajímavým závěrům: „Idiotné děti, pokud mohly zpívat, vyznačovaly se absolutním sluchem. Proto také bylo u lehčích případů idiotismu – možné chovance vycvičit ve hře na hudební nástroj, obvykle harmonium, které ředitel používal k rannímu buzení slabomyslných dětí. (Hoffmannová, 2003)

Podle Amerlinga člověk vnímá hudbu i když je poškozen sluch. Mysl člověka je neustále naplněna tóny tryskající z prostředí okolo každého člověka. (Hoffmannová, 2003)

„Amerlingova hudbení terminologie:

Prostor, prostorek – interval

Souhlas, romon – harmonie

Přestávka – pomlka

Ruch zdlouhavý – largo

Ruch kročinný – andante

Ruch čerstvounký - allegretto

Romon – akord

Zvukozpyt – nauka o zvuku

Hudba vozorní – klasická hudba

Koncert jednoduchý a vícenásobný – jeden nebo dva i více nástrojů ráz celé hudby určují, neboť všichni ostatní nástrojové provázející zde jsou podřízeni

Sonáta - jest ona svobodná dvojmluva, kde samomluva a posuzující chór se shodují

Symfonie – slouží-li nějakému oratorium, aneb opeřeč za vchod slove ouventura, určuje-li pak nějaký hudební celek slove finale“

(Eva Hoffmanová 2003, Karel Slavoj Amerling s.131 – 2)

Publikační činnost KS Amerliga

Přírodovědné publikace, pedagogické publikace, články v časopisech například časopis Květy. (Hoffmannová, 2003)

Amerling formuluje zásadu, že se má vyučovat prakticky, dle aktuálního období roku. Z jeho myšlenek vycházeli i v Opařanech: Dokládají to zápisy z kroniky:

1948/1949

Žáci svědomitě ošetřovali květiny za okny pro celou zimu. I v zimě se těšili ve všech třídách z kvetoucích květin. Zalévali, hnojili a množili. Pozorovali růst a těšili se z úspěchů.

Pěstují květiny různých druhů. Zájem a pochopení pro přírodu dal se i u slabomyslných dětí do vysoké míry vypěstovat.

Těšili se i na práci na školní zahradě. Několik schopných chlapců se podílelo i na roubování stromů.”

(Kronika ústavní školy s. 121)

1939/1940

S příchodem jara začala pilná práce na školní zahradě. Všichni se zúčastňují s velkou chutí a velkou vytrvalostí.

Také je tato práce pro všechny důležitá jak po stránce vzdělávací, výchovné a zdravotní,

(Kronika ústavní školy s. 81)

Karel Slavoj Amerling byl velmi všestranně nadaný člověk. Věnoval se mnoha oborům. Nejzajímavější je právě propojení hudby a zdravotního postižení. Karel vybudoval v Hradčanském ústavu jakýsi muzikoateliér. Více o muzikoterapii viz kapitola 4.

3. 2 Karel Herfort

(8. srpna 1871, Praha - 29. března 1940, Praha)

Pedagog, lékař, zakladatel dětské psychiatrie, profesor pražské univerzity

www.herfort.cz

Život

Byl zakladatel dětské psychiatrie a profesorem psychopatologie dětského věku. V roce 1902 nastoupil do ústavu pro výchovu slabomyslných Ernestinum (ve Šternberském paláci v Praze na Hradčanech). Později se zde stal ředitelem a za jeho období bylo dosahováno vynikajících výsledků. Zavedl přesnější třídění chovanců, dbal na individualizaci výchovy a vzdělání, velká pozornost byla věnována odstraňování řečových vad a rozvoji motoriky. Reorganizoval také systém lékařské péče v ústavu. Zavedl dokonalé chorobopisy, osobní archy a antropometrické měření.

Byl lékařem a zároveň se zabýval pedagogikou. Pochopil nutnost úzké spolupráce mezi lékařem a učitelem. Dbal na individualizaci výchovy a vzdělávání.

V roce 1924 založil odborný časopis zaměřený na problematiku handicapovaných dětí a mládeže. Je pohřben na pražském hřbitově v Šárce. (www.herfort.cz)

Knih *Úvod do studia dítěte slabomyslného* popisuje kazuistiky vybraných dětí. MUDr. Karel Herfort zachycuje jejich zdravotní stav, jejich chování, rodinné zázemí. V knize uvádí také pedagogické a výchovné poznatky, jak děti slabomyslné vést, aby se zvýšil jejich intelektový a sociální vývoj.

Zmiňuje se o lékařské metodě výchovy. Tato výchovná metoda MUDr. Karla Herforta se sestává z pohybu končetin, horních i dolních, rozvoji hrubé a jemné motoriky. Podle Karla Herforta je důležité také řádné vedení zdravotnické dokumentace.

Z poznatků MUDr. Karla Herforta vycházela i Dětská psychiatrická léčebna v Opařanech:

Po velké rekonstrukci v roce 1967 mohla být vypracována vzorová zdravotnická dokumentace, která byla převzata dalšími pedopsychiatrickými pracovišti a kterou ocenil i tehdejší odborník na psychiatrii MZ ČSR doc. Prokůpek. (Kronika Sto let DPL)

Zdroj: Sto let DPL

Činnostní terapii v Opařanech rozvinul PhDr. Václav Burian a je zachycena na dobových fotografiích, na dobových fotografiích je zachycena dívka při vyšívání, chlapci při manipulaci s kostkami. (Kronika Sto let DPL)

Psychologický a embrionální vývoj mozku dítěte dokazují zásadní význam ručních cvičení, ať již ve formě tělesné výchovy ve školách, dětské hry, či ručních prací ve škole i jinde.

Plod se už v druhé polovině nitroděložního života hýbe. Také většina pohybů dítěte jsou nevědomé až do pátého měsíce těhotenství, z důvodu nevyvinutého mozku. (Herfort 1932)

Je to objev lipského profesora Fleischiga, že mozkové dráhy dozrávají v určitém postupu. Z toho vyplývá také velký význam činnostní terapie pro samotné dítě. Tím více je činnostní terapie důležitá pro děti slabomyslné. (Herfort 1932)

Chůze je nemotorná, nejistá a hlavně těžkopádná. V tělesné výchově je patrné, jak velké problémy dítě s pohybem v tělocviku má. Při dobře vedeném tělocviku teprve zjistíme, jak se motorické pohyby u slabomyslného dítěte tvoří nebo rozvíjejí. (Herfort 1932).

Velmi účinná jsou cvičení, kdy slabomyslné dítě leze do schodů, ze schodů, dítě chodí podle šňůry, ruce drží slabomyslné dítě za hlavou. U slabomyslného dítěte jsou velmi nemotorné dolní i horní končetiny. Je to patrné při oblékání, zapínání si kalhot, smrkání do kapesníku. První, zdánlivě jednoduchou činností, jak rozvíjet jemnou a hrubou motoriku je dětská hra. Pro vývoj dítěte je dobré, že vykonává slabomyslné dítě při své hře pohybové cviky na rozvíjení hrubé a jemné motoriky. Dětskou hru by měl řídit učitel, a tak se dětská hra stane

předmětem vyučování. To, co dítě bez zdravotního postižení si bodově osvojí, slabomyslné dítě si návyky na pohyb musí uměle osvojit za účasti učitele. (Herfort 1932)

V ústavu zavedl Herfort s výborným úspěchem následující cviky:

1. Prosté pohyby – například sed, klek, jít k oknu, jít ke dveřím, běhat kolem stolu apod.
2. Jednoduché činnosti - zavřít, otevřít dveře, zaklepat, odemknout a zamknout skříň, nést nádobu, nést nádobu s vodou, vozit trakař, přinést/odnést košík, hry s míčem.
3. Cviky toaletní, sebeobslužné – například vysmrkat se, obléknout se, svléknout se, pozdrav pomocí klobouku, umýt si ruce, vyčistit si zuby, převléct si postel.

(Herfort, 1932)

Dítě bez zdravotního postižení se hravě naučí oblékání, svlékání, péči o vlastní osobu již doma, ale slabomyslné dítě nikoli. K nácviku sebeobslužných činností používali v Ernestinu dle Herforta například: lýkové podložky, vícebarevné stuhy, pomocí nichž se dítě učí zavazovat boty. (Herfort 1932).

Děti také učíme ve škole samotné ruční práce. Při učení ručních prací je postup následující:

1. Učíme dítě nejprve navlékat hrubé dřevěné perle na mosaznou tyč. Tak lehké cvičení dělá imbecilům velké potíže. Smyslové cvičení můžeme udělat tím, že perle obarvíme různými barvami.
2. Dítě tytéž perle navléká na obyčejný provaz.
3. Navlékání provazu do 20 cm dlouhých dřevěných jehel.
4. Navlékání hrubých nití do mosazných jehel.
5. Navlékání dřevěných jehel na provaz a hrubé niti pomocí mosazných jehel.
6. Vyšívání hrubých kartonů z lepenky, do nichž od knihaře dal vyraziti otvory 5mm v průměru. (Herfort 1932).

Na procvičení jemné motoriky u dítěte je dobré, aby dostalo kartony v rovině položené. Na kartony se vyšívá kruh buď jednoduchý, nebo dvojitý. Stehy je dobré předkreslit. Jehlu provlékáme otvor za otvorem střídavě z dolní a horní strany kartonu. Pokud dítě zvládne přední steh, je na řadě steh perlový a steh křížový. (Herfort 1932).

Vyšívají se měkké tvary, okrasné předměty a zvířata. Dále se vyšívají číslice a písmena. Někteří slabomyslné děti vyšívají rodičům k Vánocům.

Doporučuji zvolit takové ruční práce, které přinášejí dětem radost. (Herfort 1932)

3. 3 Jan Mauer

Ruční práce také rozpracoval významný speciální pedagog Jan Mauer. Jan Mauer napsal několik publikací o ručních pracích.

V období První republiky stále stoupaly požadavky na vysokoškolskou přípravu učitelů, kteří se budou starat o nemocné. První návrhy učiva pro učitele u postižené mládeže zpracoval Jan Mauer v roce 1920. Nástavbové studium se skládalo jen z pedopatologie a nápravné pedagogiky (Kucharská, 2013).

Mauer předpokládal, že uchazeč o nástavbové studium bude mít obecné znalosti z pedagogiky.

Rozdělil nástavbové studium do těchto částí:

- 1) Studium příčin úchylnosti u mládeže
- 2) Nauka o dětech úchylných
- 3) Psychologie úchylné mládeže
- 4) Prevence úchylnosti (Černá, 2009)

Ve své knize Duševně úchylné děti říká, že u úchylných dětí, má práce ozdravný a nápravný charakter pro organismus. Práce pro žáky prý bude mít ozdravný charakter, budou-li žáci na čerstvém vzduchu a bude-li práce pro ně znamenat jistou námahu. Mauer míní, že právě značná námaha bude tužit tělo dětí s postižením.

Budou-li tyto podmínky splněné, hmotná práce rozvine jejich poškozené tělesné schopnosti a uzdraví je. Hmotná práce zmírňuje dopady poruch hybnosti.

Ve válečných letech se začalo doléčovat pohybem a můžeme hovořit o jisté reedukaci pohybem tzv. kinesiterapii a o léčbě prací. Léčba prací se posléze rozmohla i v léčbě nervově chorých lidí. Posléze se v lékařských kruzích začalo mluvit o soustavě pohybů tzv. léčebném tělocviku

Pohybové cviky z léčebného tělocviku byly přejaty do jisté míry do pohybových her duševně úchylných dětí. Mauer říkal, že se snažíme dětem vnutit pohyby formou hry a kvalita pohybových cviků závisí do jisté míry také na motivaci a vůli oněch samotných. Z pracovních cviků lze využít například potírání barevného papíru lepidlem, překládání papíru, trhání papíru apod.

4 Dětská psychiatrická léčebna Opařany

V nejstarších záznamech jsou připomínány Opařany jako tvrz s pivovarem, který byl koupen r. 1268 Přemyslem Otakarem II. V roce 1437 jej zastavil král Zikmund jistému Vnučkovi. Za husitských válek přechodně náležely k Táboru. Roku 1548 je koupil Vít ml. z Rzávého na Stáldci. Roku 1593 prodal Opařany Jan Víta z Rzávého Anně Chrtové z Dlouhé vsi, manželce Zikmunda Chrta ze Ržána a ta je prodala v roce 1623 Janovi de Viutte z Littenthalu, měšťanu a kupci pražskému. Když se stal císařským radou, prodal Opařany roku 1628 Anně Hozlauerové z Kalenic. Anna Hozlauerová si v Opařanech postavila nové sídlo. (kronika Sto let dětské psychiatrické léčebny Opařany)

V důsledku švédských válek vznikly rozsáhlé dluhy, a tak byly na základě této skutečnosti Opařany prodány Františce Slavojové z Meggau, která proslula svou velkorysou dobročinností. V roce 1657 založila v Opařanech zámeckou kapli. Roku 1665 převzal Opařany její syn Jan Jáchym Svatava z Chlumu. Byl to císař, komorník a zemský soudce. (kronika Sto let dětské psychiatrické léčebny Opařany)

V roce 1667 prodal Svatava Opařany jezuitské koleji Tovaryšstva Ježíšova v Jindřichově Hradci a tato kolej prodala celé Opařany i s přílehlými majetky v roce 1669 jezuitům v Praze. Tvrz v Opařanech byla z kamene a ze dřeva na počátku 18. století, měla zachovalé světnice a komory. S příchodem jezuitů došlo v Opařanech k rozsáhlému rozkvětu výstavby. Byly zbourány zbytky staré tvrze a kaple ze slavkovské doby. Na okraji obce vyrostl komplex jezuitského kláštera s diezenhoferovským kostelem zasvěcený Františku Xaverskému. Stavba komplexu s kostelem byla dokončena v roce 1735. Má bohaté umělecké a řemeslné vybavení, freskové malby na klenbě jsou dílem jezuity Kramolína a varhany z roku 1736 jsou dílem Václava Pantíčky z Dačic. V klášteře byli vychováváni kněží, kazatelé a misionáři. Klášter byl určen pro členy jezuitského řádu, kteří jsou ohroženi plicními chorobami. Za zmínku stojí také to, že podle pověsti se traduje, že v kryptě pod podlahou je pohřben palič českých knih – kontroverzní páter Koniáš. Po zrušení jezuitského řádu připadl veškerý majetek Jezuitskému studijnímu fondu. Ve veřejné dražbě 28. 3. 1825 byl koupen paní kněžnou Kvido Balduine z Paarů pro jejího nejstaršího syna Karla Knížete z Paarů a byl spojen s Bechyní. V bývalém klášteře byly umístěny vrchnostenské úřady a byty úředníků. Klášter se tak pomalu, ale jistě proměňoval zámecký komplex. (kronika Sto let dětské psychiatrické léčebny Opařany)

4.1 Vznik opařanského ústavu a jeho vývoj do roku 1913

Roku 1854 byl objekt nabízen zemskému výboru pro filiálku pražského blázince. Roku 1868 zde měla být zřízena trestnice, ale pro nedostatek vody z jednání sešlo. (kronika Sto let dětské psychiatrické léčebny Opařany)

Argumenty pro zřízení další pobočky Pražského ústavu pro choromyslné přednesl na zemském sněmu dr. Grégr 15. 1. 1887. Ve zprávě se píše, že počet choromyslných nejen u nás v Království českém, ale i jinde v civilizovaných zemích stoupá. Hlavními determinanty této progresse jsou - dědičnost psychopatických procesů, vzrůstající konzumace lihových nápojů, stále se více rozčilující lidé, přepínající se způsob života, který má neblahý vliv na kvalitu života. Ve své zprávě dokazuje, že v Království českém průměrně vzrůstá počet duševně chorých o 120 ročně a že stávající ústavy se nachází v takovém přeplnění, že nově přibylí nemocní v nich nemohou nalézt dostatek místa. Nově zakotvuje rozdělení duševně nemocných pacientů, které dělí do 3 skupin:

Nemocní ducha zhojitelní s rozlišnými způsoby pomatení ducha.

Nemocní nezhojitelní, zároveň však společensky nebezpeční.

Nezhojitelní slabomyslní, neškodní a blbci, pokud sami o sebe nemůžou pečovat a nemají příbuzné. (kronika Sto let dětské psychiatrické léčebny Opařany)

Ve zprávě, kterou podepsal hrabě František Thun, se dále uvádí, že ošetřování nemocných ve 3. skupině vyžaduje v každém směru zařízení mnohem jednodušší a levnější. Proto by se zdálo mnohem jednodušší a efektivnější zřídit pro jedince ze třetí skupiny zvláštní zařízení. Zemský výbor došel k závěru, že je jeho povinností „*starati se o to, aby byla budova, jež by se hodila pro umístění chorých jedinců*“. Podařilo se mu takovou budovu nalézt. Zemský výbor byl totiž ředitelem pražského blázince upozorněn, na zámek respektive opařanský klášter Bechyně. Zemský výbor nařídil ohledání místa a vyslal do Opařan ředitele pražského blázince dr. Kratochvíla. Komise po důkladném šetření dospěla k závěru, že by se opařanský zámek dokonale hodil k zamýšleným účelům. Usnesením Zemského ústavu v roce 1887 byl pronajmut a později za 120 000 zlatých koupen za účelem zřízení pobočky pražského ústavu pro choromyslné. (kronika Sto let dětské psychiatrické léčebny Opařany).

Po provedení nejnutnějších prací, zřízení prádelny, kuchyně a pekárny a dalších nejnutnějších záležitostí byl 1. září 1887 ústav uveden do provozu pod názvem Královský český zemský filiální ústav pro choré pomatence v Opařanech. Jeho kapacita byla stanovena na 211 nemocných. Na podzim roku 1887 bylo do Opařan přemístěno z Prahy 138 pacientů a

v roce 1889 již měl opařanský ústav 279 nemocných. S narůstajícím počtem nemocných byl opařanský ústav postupně rozšiřován a dobudován. Prvním řídícím lékařem byl MUDr. Emil Viertel, řídil Opařany 10 let. Měl nelehkou práci – organizace ústavu byla velmi obtížná. Pod vedením dr. Vierttela došlo k vybudování dvoupatrové budovy nad kuchyní, některých pomocných budov a infekčního pavilonu. Měl řadu provozních a organizačních problémů. Vystřídalo se za jeho doby působení 10 sekundárních lékařů. Bohužel se o něm dochovalo málo údajů. V roce 1897 se stává lékařským ředitelem ústavu v Beřkovicích. V Beřkovicích setrval do své smrti až do roku 1905.

Opařanský ústav se dále rozrůstal. Řídící primář opařanského ústavu dr. Klučina a další rozhodli, že se vystaví další pavilon pro dalších 250 nemocných. Pavilon byl dokončen v roce 1900 a současně byla provedena výstavba dalších vedlejších pavilonů. Položeny parketové podlahy, rozšířeny koupelny a topení, zlepšeno osvětlení s topením. To vše mělo výrazně pozitivní vliv na nemocné a změnil se tím i přístup personálu k nemocným.

Roku 1900 byl zemským výborem změněn název opařanského ústavu na Královský český zemský filiální ústav. Po primáři MUDr. Klučinovi zde ještě jako primář působil Dr. Pavel Hess a po něm Dr. Antonín Procházka. Poprvé je dochována zmínka, že se v Opařanech zdržoval sekundární lékař Dr. Josef Pavlíček. V Opařanech byl 7 let.

V roce 1904 se novým řídícím lékařem stal profesor Bohuslav Hellich. Jedním z důvodů proč Hellich přišel do opařanského ústavu, byl velký zájem o organický podklad psychických poruch. Pracoval zde celé 4 roky. Vybuvoval novou organizaci ústavu, nové rozdělení nemocných. V roce 1908 se Dr. Hellich vrací zpět do Prahy, protože mu bylo nabídnuto místo ředitele pražského ústavu. V roce 1913 se tedy Hellich stává v ředitelem ústavu v pražských Bohnicích. Po odchodu profesora Hellicha z Opařan působili na jeho místě jako řídící primáři Dr. Dominik Wallenfels a Dr. Josef Ludikar.

4.2 Období 1. světové války a let 1919 až 1938

Od doby vzniku léčebny do druhé světové války se sloužilo v ústavu pro choromyslné, tedy i v Opařanech tak, že opatrovníci sloužili na odděleních stále a spali v ložnicích spolu s nemocnými. Pracovní podmínky ošetřovatelského personálu byly těžké. Ve svém pracovním volnu nesměl personál opouštět léčebnu. Pokud chtěl personál léčebnu opustit, musel mít zvláštní povolení. Přísné předpisy byly i pro ostatní pracovníky a činnosti. Noční služby se sloužily s hodinami na krku. Každou čtvrt hodinu se evidovala služba. Šeré, ponuré místnosti

bez jakékoli ozdoby, vysoké zdi s ostrými skly zvyšovaly dojem smutku. V minulosti se péče omezovala jen na to, aby nemocný dostal najíst a napít, musel být čistý. Úklidové práce zabraly tolik času, že nebylo možné na jiné činnosti pomyslet. Nebylo možné nějak nemocné zaměstnat. Na oddělení nebyly uklízečky, mnohde byly záchody přímo na pokojích.

Významným ředitelem byl v tomto období Dr. Prokop Urban, který zintenzivnil práci v ústavu, a tak v roce 1919 bylo rozhodnuto o osamostatnění opařanského ústavu a on se stal jeho prvním ředitelem. Po první světové válce totiž značně stoupl počet nemocných – choromyslných dětí a mladistvých, jevila se velmi potřebná péče o postižené děti. Bylo zapotřebí výchovy a výuky choromyslných dětí a mladistvých. Proto Zemský výbor uložil, ředitelství opařanského ústavu, aby podalo návrh na přeměnu ústavu na zařízení dětské, spolu se zásadami, podle kterých by se péče organizovala. Myšlenka umístit děti a mládež zcela odděleně od dospělých byla velice správná a výrazně pokroková. Do té doby byla péče omezena jen na péči slabomyslné, kterou zajišťovaly dobročinné a náboženské společnosti a to jen v omezené míře. Veřejný ústav, který by měl velkou kapacitu, neexistoval. V roce 1923 byl ústav rozčleněn na několik oddělení. Pro MUDr. Prokopa Urbana začíná vrcholné období života, které jej řadí mezi naše nejvýznamnější osobnosti v historii dětské psychiatrie. (kronika Sto let dětské psychiatrické léčebny Opařany) *„Zemský správní výbor přeměnil opařanský ústav pro choromyslné dospělé na ústav pro slabomyslné děti, jež byly přijaty ze všech českých ústavů pro choromyslné dospělé. Přeměnou a zařízením ústavu byl pověřen MUDr. Prokop Urban. Ten procestoval cizí země evropské a byl si prohlédnout zařízení podobných ústavů. Co shledal v ústavech různých nejlepšího, to použil, pro zařízení zdejšího ústavu a ústavní školy. Ústav byl upraven a zařízen pro 450 chovanců, rozdělených v oddělení: přijímací, ošetrovací a výchovné ve věku školním a učení alespoň trochu schopných pro ústavní školu. Škola byla vystavěna v letech 1924 - 1926 v ústavním parku, odděleně od ostatních budov. Je čtyřtřídní s přípravkou.“* (Kronika ústavní školy, s. 5)

Předkládá také návrh, v němž určuje diagnózy pro příjem dětí do ústavu. Rozdělil děti takto:

Děti od 6-16 let do svých 18 let zůstanou v ústavu.

Děti slabomyslné, lehce vychovatelné s defekty mravnosti a etiky, které ohrožují svůj etický nebo rodinný život.

Děti duševně nemocné, epileptické či hysterické, těžcí idioti, mrzáčci.) Kronika Sto let dětské psychiatrické léčebny Opařany)

Profesor Urban vypracoval detailní a účelný plán stavebních úprav a postupné výstavby a přestavby. Začala v roce 1924. Měl být vybudován pavilon pro terapii a činnostní léčbu, lékárnu atd.. Kapacita ústavu byla 450 míst. Urban neúnavně překonával všechny potíže

spojené s přestavbou a výstavbou léčebny. V letech 1924 – 1926 byla tedy postavena moderní škola s krytým bazénem a tělocvičnou. V září roku 1926 byla škola otevřena jako tři třídní a v roce 1927 byla škola šesti třídní. Škola začínala v roce 1926 s 35 žáky v 6 třídách. Urban sám vypracoval osnovy ústavní školy. Se školou byl v denním kontaktu. Zúčastňoval se porad školy, podával vyučujícím vysvětlení k jednotlivým dětem. Dětské pacienty k Urbanovi přilnuli. Vycítili jeho dobrotu, protože oceňovali jakoukoli dobrotu. Nová koncepce řízení Dětské psychiatrické léčebny si žádala i nové pracovníky. Ředitel ústavu proto žádá o posláni nových sester, které by děti učily. Dne 2. 3. 1926 je v kronice Ústavní školy první zápis o této události: „*Ředitel MUDr. Urban žádá kongregaci školských sester o tři sestry učitelky. Bylo mu to slíbeno. Byly vybrány tyto sestry: Klára Krutinová, Najela Váňová a komtesa Homrychová. Aby sestry nabyly praxe, hospitovaly ve čtyř třídní pomocné škole v Libni s dovolením okresního školního výboru v Budějicích. Též hospitovaly v Opavě v německé škole*“. (Kronika ústavní školy, s. 5) Ředitel Urban zemřel 9. 12. 1929 v lázních. Jeho odchod byl velkou ztrátou pro pacienty i zaměstnance školy.

Kronikáři také velmi podrobně zaznamenali počátek vyučování v ústavní škole. „Dne 28. 11. 1926 bylo slavnostní svěcení nové školy prelátem Methodem Zaoralem ze Strahova. Po slavnostní mši byl uspořádán průvod až ke škole. Na školní chodbě uvítal hosty ředitel MUDr. Urban a žádal opata o posvěcení školy a křížů, z nichž byl jeden zavěšen do třídy proti schodům. V tělocvičně zazpívaly slabomyslné školní děti dvojhlasně sborové písně: Zaplesejme a Naše škola, načež poděkovala Růžena Mrázková básní a žákyně Anna Benešová prozou, pro vše, kdo se pro školy pro ně přičinili a slavnosti se zúčastnili. Pak promluvil opat Zavíral, přisedící zemského správního výboru J.U. Zelenka, zemský školní inspektor J. Zeman, doc. MUDr. Karel Herfort a rada Hladík. Všichni řečníci projevíli uznání panu řediteli a přáli mu, aby v zájmu nešťastných dětí bylo jim dlouho zachován. Pan přisedící Zelenka jménem zemského správního výboru ředitele a dal mu budovu školní k dalšímu užívání. Nakonec poděkoval pan ředitel za projevy účasti, pak ústavnímu personálu za všechnu obětavou spolupráci v čas nejnmutnější. Slavnost ukončena zapěním národní hymny.“ (Kronika ústavní školy, s.7)

Nově nastupující učitelky si myslely, že práce s dětmi v ústavní škole bude jednodušší. Realita byla ale jiná. Proto se ztratily v mnoha svých ideálech. Ze zápisu lze si naprosto detailně představit, jak ústavní škola vypadala: „*Pro nepředvídatelné překážky začalo vyučování až 7. října 1926. Vnitřní zařízení školy nebylo ještě dokončeno, proto se zatím vyučovalo v ošetřovatelském oddělení v místnostech bývalého refektáře. Po ústavní mši byla*

porada učitelská. Odpoledne odevzdal ředitel ústavu učitelkám seznam dětí na škole určených a vybíral místnosti k vyučování. Děti bylo celkem 35. Všechny tyto děti byly starší (11 – 14 let). Po vyzkoušení, rozděleny do tříd, kde seděly u stolu na židlích. Pomůcek nebylo, tabulí nebylo, děti téměř úplně bez zájmu, se špatnou výřečností s epileptickými záchvaty. Češi a Němci dohromady. Po takovém začátku se učitelky ztratily v mnoha svých ideálech.“ (Kronika ústavní školy, s.6)

Je nutné zmínit se také o učebních směrnicích, které ovlivnily život v Opařanech. Významnou osobností v oblasti české speciální pedagogiky je Josef Zeman. Byl všestranně nadaný učitel. Působil řadu let jako učitel a školní inspektor a roku 1919 byl na ministerstvo školství a národní osvěty (MŠANO) jmenován profesorem Františkem Drtinou. Zasloužil se o přijetí dvou významných právních norem v oblasti školství. Následujících dvacet let tvořily legislativní rámec pro oporu speciálního školství. Tyto legislativní normy jsou známé jako „lex Zeman“. Jedná se o:

Výnos MŠANO ze dne 6. září 1928 č. 111, 126 – I, kterými byly zavedeny (na dobu tří let, ale platily až do roku 1948) osnovy a výchovné směrnice pro školy „dětí úchylných“. Dle terminologie současnosti se jedná o děti a studenty všech typů zdravotního postižení, zdravotního a sociálního znevýhodnění. Speciální pedagogové měli přesný postup, jaké plány a jaký obsah by mělo mít speciální vzdělávání.

Zákon z 24. května 1929 č. 86 Sb. o školách (třídách) pomocných. Tento zákon byl předmětem politického boje téměř desetiletí a politický boj neskončil ani přijetím onoho zákona. Měl spíše doporučující, než závazný charakter. Zákon zavádí pravidla pro další institucionální rozvoj speciální pedagogiky a další pravidla pro oblast speciálního vzdělávání. Byl velice zapotřebí, jelikož řídicí učitelé škol, pod které pomocné školy spadaly, je měly na obtíž a tvrdili, že učitelé v obecných školách si jen hrají a mají málo hodin. (Zeman, Rozházené listy s. 163, in Černá, Česká psychopedie, s. 58 – 59).

A jak se, toto zákonné opatření promítlo v Opařanech, dokládá dobový zápis z kroniky ze dne 6. 9. 1928: „Naše škola se řídí podle osnov pro pomocné školy, ačkoli pomocnou školou jako ostatní není. Je odlišnou od normálních i pomocných škol, protože jde o žáky vyřazené učiteli i lékaři pro silné rušení kázně, různé tělesné i duševní defekty a asociální prostředí, v němž žijí. Jsou to děti psychopatické, encephatické, epileptické a slabomyslné. Podle výnosu ministerstva škol a národní osvěty, ze dne 6. září 1928 č. 111.126 – I, má každé úchylné dítě nárok na nejlepší vzdělání, jakému se mu může dostat podle jeho schopností s ohledem na jeho budoucí skromný život a to se stálým zřetelem k jevům společenského

prostředí dítěte, z něhož má vyrůstat v člověka mravního pro společnost lidskou neobtěžujícího. V ústavní škole se každoročně sejdou děti různých schopností, proto není možné každým rokem postupovat podle probraného učiva a rozvrhu pro pomocnou školu. Je třeba probrati jen to, co dovedou, na co jejich schopnosti stačí a co má důležitost a význam pro jejich praktickou potřebu v dalším životě. Škola je odkázána na děti ústavem přijaté. Proto musí být vyučování přizpůsobováno jejich schopnostem. Kolik žáků ve třídě, tolik zvláštních typů a tolik typů různých stupňů duševního vývoje, z nich každý vyžaduje jiného způsobu pěstění. Schopnosti žáků jsou v každém případě velice různé. V některých případech se nesmí se všemi jednat stejně, protože vyžadují individuální vyučování. Např. mnohý žák chápe čtení velmi dobře, pro počty nemá vůbec schopnosti, nebo naopak v počtech vyniká, ale číst neumí a nenaučí se. Jiný žák vyniká v psaní a kreslení nad ostatní, ale v počtech je velmi slabý. Některá žákyně vyniká v ručních pracích, jiná učivo těžko chápe, nemá abstraktní představu, jiná naopak v ručních pracích je sotva dostatečná, za to v literárních předmětech vyniká nad ostatní. Ačkoli se v ústavní škole vyučuje teprve třetí školní rok, jsou výsledky patrné.

Jedna žačka chodila doma 6 měsíců do školy. V počtech byla zanedbaná. Neuměla pojmu číslice. Když přišla do ústavu, odpovídala na vše číslicí devět. Například: $3+2$ je 9, $1+4$ je 9, 3×2 je 9, $3 - 2$ je 9. V ručních pracích nedokázala nic, ani plést, ani háčkovat. Během druhého roku zde, jevila značný pokrok jak v počtech, tak i v ručních pracích, tak i v chování. Jiní žáci byli lékaři a učitelé vyřazení pro naprostou neschopnost vzdělání a dáni do ústavu nebo do ošetřování. V učení postupují pomalu, ale přece se naučili pěkně číst a slušně psát a částečné počítání.

Jedna žákyně byla vyřazena z obecní školy pro celkovou neschopnost a naprostý neprospěch v učení. Ze školy nepřišla domů a několik dní se toulala a přátelila se i s cikány. Proto ji rodiče dali do ústavního zařízení. V ústavní škole byla velmi těkavá, nestálá, pro učení neměla zájmu ani snahy. Po 4 měsících školní docházky si ji rodiče vzali opět domů, protože se paní stýskalo. V obecní škole byla opět pro posměch všech spolužáků, kteří ji často pronásledovali a pokřikovali na ni. Po půl druhém roce byla dána opět do ústavu a tím i do místní školy. Zpočátku ještě neklidná, časem se její chování zlepšovalo tak, že je nyní z nejhodnějších dívek na škole. V učení je snaživá, v ručních pracích jeví zručnost. Jiná žákyně v obecné škole naprosto neprosplávala, pro její zvláštní povahu se jí učitelé, ve velkém počtu žáků, nebylo možno zabývat. Byla nemluvná, úplně v sebe uzavřená. Její učitelka o ní napsala: „Jen odbornému učitelé se snad podaří najít klíč k jejímu srdci.“ Byla dána do ústavu a v ústavní škole byla dána do přípravky, kde řídící byla tak šťastná, že našla klíč k jejímu srdci. Dítě k ní velice přilnulo, tím byla jeho uzavřená povaha překonána. Jiný žák dobře

vysvětlil rozdíl mezi školou ústavní a národní, do které chodil 6 roků. Jednou řekl učitelce: „Doma mě učení ve škole nebavilo. Pan učitel hned učil dál a já jsem tomu nerozuměl. Zůstal jsem v učení pozadu, ostatní žáci se mi smáli, proto jsem chodil raději za školu. V naší škole se rád učím, protože tomu teď rozumím. Když něco neumím, ptám se Vás a Vy mi to vysvětlujete, až tomu rozumím.“ (Kronika ústavní školy, s. 19 – 23)

Škola byla vybavena i nějakými pomůckami. Nejdůležitější pomůckou pro školní děti byl mikroskop. Dětem pomůcky sloužily i pro zábavu. Záznam ze dne 29. 5. 1929 tuto skutečnost dokládá takto: „*Pro školu zakoupen i mikroskop a jiné pomůcky, aby mohly býti dětem nahrazeny částečně zábavy, jichž postrádají a též, aby si dovedli představití místa a věci, o kterých se ve škole učí.*“ (Kronika ústavní školy, s. 24)

Nástupcem dr. Urbana byl jeho dosavadní sekundární lékař MUDr. Václav Macke a v záznamech se začíná objevovat pojem ošetřovatel. Pokračoval v přeměnách ústavu, které započal profesor Urban. Pořádal pro pacienty různé kulturní akce, zřídil pro obyvatele ústavu řemeslné dílny. Při rozvoji psychiatrie pobývaly v Opařanech zvláště děti s poruchami chování a epilepsií. Sám se snažil hned po svém nástupu vštípit základy výchovy dětí personálu, který se o děti staral. Zaměstnanci prý musí být především k dětem upřímní, musí jít dětem příkladem, musí být řádně upraveni. Václav Macke zrušil vysoké zdi, kterými byl ústav obehnan. Nahrazeny byly jemným pletivem. V ústavu začal prosazovat vycházky a výlety do blízkého a širokého okolí. Zřídil různé řemeslnické dílny a pořádal různé zábavné a sportovní akce pro 150 dětí s lékaři. Zdokonalil vyšetřovací metody i dokumentaci. Zřídil ústavní poradnu pro slabomyslné a psychopatické děti. Skládala se z ambulancí a ordinací odborných lékařů.

Kulturní program pro děti je v kronice z tohoto období vykreslen následovně: „Dne 21. 4. 1932 byly učitelky s dětmi na loutkovém divadle v ústavě a dne 26. 4. 1932 byly děti na eskamotérském představení.“ (Kronika ústavní školy, s. 38)

Učitelé v ústavní škole také vykonávali odborné zkoušky o své učitelské způsobilosti. Zmínka o vykonávání zkoušek odborné způsobilosti je uvedena v záznamu ze dne 22. 4. 1932: „*Paní Groulíková vykonala zkoušku ze zeměpisu a dějepisu na státním ústavu v Chrudimi*“ či ze dne 8. 6. 1932 „*Paní učitelka Alfonsa Havranová obdržela vysvědčení s vyznamenáním o způsobilosti vyučovat slabomyslné žáky.*“ (Kroniky ústavní školy s. 38 - 39)

Náboženské vyznání dětí se ve škole dělilo na římskokatolické, československé evangelické, evangelické. Velmi mne zaujalo jak velká je rozmanitost náboženské víry. Podrobnější výpis počtu žáků hlásících se k jednotlivým typům víry, uvádím zde: „*Ve*

třídách 62 dětí vyznávalo římskokatolické náboženství, 12 dětí československého a po jednom československé evangelické, evangelické izraelské. Sedm dětí bylo beznáboženského vyznání.“ (Kronika ústavní školy, s. 70)

V roce 1936 má škola 83 žáků v 6 třídách. V říjnu 1937 máme zmínku o německé třídě. Zde byli žáci s německou příslušností. *„Ve škole se vystříдалo ve školním roce 1937/1938 116 dětí, z nichž naprostá většina byla vyřazena pro naprostou neschopnost.*“ (Kronika ústavní školy s. 73)

Politické události se také, jak vyplývá z dobových záznamů, prolínaly se školní výukou. Výuka dle aktuálností byla upravena, nebo zcela zrušena. Dne 14. 9. 1937 zemřel prezident osvoboditel T. G. Masaryk. V pátek byla jeho tělesná schránka převezena z Lán do Prahy. Žáci v ten den nemohli vykonat smuteční oslavy, neboť se konal pohřeb osobního děkana faráře, pana Emanuela Horského, který byl zároveň ústavním duchovním správcem: *„Ředitelství ústavu, učitelský sbor i děti se zúčastnili pohřbu. Dva žáci se rozloučili se zemřelým jménem ústavních zaměstnanců a dětí a poděkovala mu za jeho práci a lásku.*“ (Kronika ústavní školy s. 70, 71)

Ve vztahu k úmrtí TGM je v kronice dále uvedeno: *„Smuteční slavnost na paměť zemřelého prezidenta Osvoboditele byla konána v den jeho pohřbu 21. září o ½ 9 hodině dopoledne. Při tom byli úředníci s panem ředitelem ústavu a několik ústavních zřízenců. V čele tělocvičny byla umístěna busta pana prezidenta a byla vydekorována černou látkou a květinami. Žáci přednesli básně česky i německy. Jeden žák vzpomněl práce, zásluh i pro nás bolestného odchodu pana prezidenta Osvoboditele. Žákyně zacvičily Tři doby země české. Žáci cvičili s třibarevnými chocholy a zazpívali i též píseň Stařeček – Hospodář. Slavnost zakončena zapěním státní hymny.*“ (Kronika ústavní školy s. 70, 71)

V podzimním termínu (podzim 1937) konala učitelka Sylvie Vošahlíková zkoušku způsobilosti z jazyka německého pro obecné školy v Praze s dobrým prospěchem. Pro další ilustraci uvádím tento úryvek z kroniky: *„Salomie Karásková získala způsobilost pro školy obecné i pomocné s vyznamenáním v Chrudimi a Koddrina Kaschková zkoušku způsobilosti pro měšťanské školy z jazyka českého s dobrým prospěchem v Chebu.*“ (Kronika ústavní školy, s. 71)

Zajímavou součástí záznamů jsou školní výlety a akce mimo areál zařízení. Lze tak vidět, že vedení se snažilo dětem zprostředkovat intenzivní kontakt s okolním světem. Ve školním roce 1937/1938 například děti absolvovaly tyto výlety: *„Mimo menší vycházky byly jednou děti na jednodenní vycházce u řeky Lužnice. Nálada byla radostná. Děti viděly mnoho nového a zajímavého. Jídlo a pití si děti vezly ústavním vozíkem, který musely i několikrát přenášet*

v rukách po úzkých cestách. Na zpáteční cestě se děti vykouply v rybníku Jatouši. Za týden jely větší děti s učitelkami a panem ředitelem do Bechyně. Prohlédli jsme si tam mnoho pěkných věcí v zámku a klášteře farském. Byli jsme také v oboře a na novém městě v Bechyni. Domů jsme jeli přes Bernartice.“ A závěr školního roku? „Školní rok 1937/1938 skončil dříve a to 22. 6. konání všesokolského sletu. Ve škole se vystřídalo ve školním roce 1937/1938 116 dětí, z nichž naprostá většina byla vyřazena pro naprostou neschopnost“. (Kronika ústavní školy, s. 72 -73)

4.3 Období 2. světové války

Z kroniky vybírám nejdůležitější záznamy událostí. „Říjen 1938 – Československo postoupilo sudetské území Německé říši. Žáci německé třídy jsou přesunováni do Chotěšova u Plzně, do zabraného území. Říjen 1938 – Proto učitelka Marta Plattnerová, která je do tohoto území příslušná, dala výpověď Zemskému úřadu v Praze a odjela 28. října z Opařan do Chotěšova u Plzně. Žáci německé třídy jsou až na jednoho do tohoto území příslušni, ale dosud se neví, budou-li přemístěni jinam a kdy. Zatím zůstávají i s ostatními žáky na výchovném oddělení.“ (Kronika ústavní školy, s.76) Záznam ze dne 16. 3. 1939 dále k této otázce uvádí: „Poněvadž děti německé národnosti zůstaly v ústavě, počalo 16. III. 1939 vyučování. Učitelkou v ní byla učitelka III. třídy Sylvie Vošahlíková.“ (Kronika ústavní školy, s.77)

Záznam ze školního roku 1938/1939: „Podzim byl velmi krásný a žáci chodili na velmi často na vycházky, obzvláště do lesa, kde rostlo tento rok mnoho krásných hub.“ (Kronika Ústavní školy s.75–76)

Záznam ze školního roku 1939/1940: „S příchodem jara začala pilná práce na školní zahradě. Všichni se zúčastňují s velkou chutí a velkou vytrvalostí. Také je tato práce pro všechny důležitá jak po stránce vzdělávací, výchovné a zdravotní. (Kronika ústavní školy s. 81) „Dne 20. dubna 1941 se shromáždilo žactvo v 1. třídě k oslavě Adolfa Hitlera.“ (Kronika ústavní školy, s. 85).

Záznam ze školního roku 1940/1941: „Vánoce – vánoční nadílka byla konána odděleně u hochů a dívek. Děti přednášely a zpívaly. Pak byly poděleny pečivem, hračkami a knihami.“ (Kronika ústavní školy s. 83)

Po dobu okupace je Macke vystřídán Josefem Říhou. Zde cituji z kroniky: „Dne 1. listopadu 1941 odešel z našeho ústavu MUDr. Václav Macke, který byl přeložen do ústavu v Beřkovicích. Ředitelem ústavu byl jmenován dosavadní ředitel ústavu v Luži, MUDr. Josef Říha. Přijel do Opařan 1. prosince a byl všemi uvítán“ (Kronika ústavní školy s. 85). Část dětí byla pod vedením Josefa Říhy propuštěna k rodičům, další chovanci byli s lékaři přemístěni do Opatovic nad Labem a Slatiňan.

Záznam ze školního roku 1943/1944: „Dne 24. 12. 1943 byla v ústavě slavnost vánočních svátků, jako předešlá léta. Byl přítomen pan ředitel Dr. Josef Říha, Dr. Douša a pan správce J. Švec a vrchní opatrovník Štěpánek. Školní děti zazpívaly koledy, přednesly vánoční básně a nakonec poděkovaly za nadílku, ze které měly velkou radost.“ (Kronika ústavní školy s. 98) Dalším zajímavým záznamem je údaj ze dne 29. 6. 1943 „Dle výnosu Ministerstva školství je změněn § 55 o zavedení týdenního feriálního dne a zavedena sobota jako feriální (prázdninový) den. Řídící učitelka se souhlasem ředitele žádá, aby se v Opařanech zavedla sobota jako feriální den, jelikož se v sobotu z úsporných důvodů všichni musí koupat a uklízet a vyučování je tím značně narušeno“ (Kronika ústavní školy s. 96 – 97).

4.4 Období po 2. světové válce

V září a říjnu 1945 bylo zpět ze Slatiňan a Opatovic nad Labem převezeno 22 dětí. Ve školním roce 1945/1946 se ústav zúčastnil Týdne dětské radosti: „Byl nacvičen a zahrán v první polovici června třikrát za sebou divadelní kus „Svatoň a Milena“. Divadelní hra byla rozšířena tak, že se mohlo zúčastnit 70 osob. Ústavních dětí hrálo 59. Byla uspořádána dětská pouť na ústavním hřišti s bohatou a pestrou výpravou. Bylo přítomno několik hostí Zemského výboru, mezi nimi také předsedkyně Kubičková, docent Apetaur, docent Karlovy univerzity Hoynie. Byly postaveny 2 velké dětské houpačky a pořízeny pro dětské hřiště 4 švédské lavice. Zhotoveny v továrně pana Smékala v Litoměřicích“ (Kronika ústavní školy s. 104 – 105). V roce 1946, v prvním poválečném roce má škola jen 53 žáků a 3 třídy (Sto let DPL)

V poválečném období nelze nezmínit osobnost Františka Štampacha. Jeho přínos lze shrnout takto: „Do společnosti budou místo zanedbaných zmrzačených a chorých vráceni mladiství, kteří budou schopni pracovat a tedy se i vrátit a začlenit se do společnosti“ (Titl, Vojtko 2011 in Kucharská 2013). Pracovní terapii také zavedli v Dětské psychiatrické léčebně ve školním roce 1947/1948 „Pěkného jarního počasí bylo využito k častým vycházkám. Děti

se zájmem obdivovaly práce na poli i ptactvo. Při tělocvičných vycházkách se dětem dopřeje v mezích kázně, co nejvíce volnosti k vyskotačení. Zážitků ze školních vycházek bývá využito skoro ve všech předmětech. (Kronika ústavní školy s. 109) V té bylo pokračováno i v následujícím školním roce 1948/1949 „Žáci svědomitě ošetřovali květiny za okny pro celou zimu. I v zimě se těšili ve všech třídách z kvetoucích květin. Zalévali, hnojili, a množili. Pozorovali růst a těšili se z úspěchů. Pěstují květiny různých druhů. Zájem a pochopení pro přírodu dal se i u slabomyslných dětí do vysoké míry vypěstovat. Těšili se i na práci na školní zahradě. Několik schopných chlapců se podílelo i na roubování stromů.“ (Kronika ústavní školy s. 121)

Únor 1948 přinesl nutnost přejmenování pomocné školy na zvláštní z důvodu platnosti Zákona o jednotném školství. (Sto let DPL)

Dne 25. 5. 1949 Ministerstvo zdravotnictví sdělilo, že ústav může používat název Státní dětská léčebna psychiatrická. V poválečných letech připadalo na jednoho opatrovníka sedm chovanců. Byl tedy nedostatek pracovníků.

S rozvojem psychiatrie došlo k novému vymezení psychiatrie a k novému identifikačnímu systému nemocných. Mízí název opatrovník a chovanec, objevuje se místo nich název ošetřovatel. Dalším ředitelem je paní doktorka Jana Tichá. Bylo třeba doplnit personál. Pod tlakem v roce 1952 je zvýšena kapacita nemocných na 570 míst, protože je zachycováno stále více duševně nemocných dětí. Byla také zřízena stanice pro 22 batolat.

V roce 1954 jsou v léčebně výhradně děti slabomyslné. Oproti minulosti je slabomyslnost u dětí kombinována s ostatní léčbou. Množí se neslabomyslné děti ale s jinak duševně nemocné. Vynořuje se požadavek na diagnostiku, léčbu duševních chorob dětí. V Opařanech se tak buduje zařízení, kde se dětem dostává moderní psychiatrické péče. Objevují se nově diagnostikované děti s psychopatií, encelopatií, epileptickými záchvaty, psychozami a demencemi, vážnými poruchami chování v důsledku duševní nemoci. Vznikají nová léčebná zařízení, přesto však není žádné zařízení pro střednědobý či dlouhodobý pobyt. Ve školním roce 1953/1954 jsou žáci popisováni takto: „*V letošním roce přicházejí do léčebny a tím i do školy děti, které působily velké obtíže při výchově doma nebo v domovech, případně i ve výchovných ústavech. Chování těchto dětí působí velmi nepřízřusobivě na chování ostatních a ztěžuje učebně výchovnou práci.*“ (Kronika ústavní školy, s.169).

Po odchodu dr. Tiché nastupuje dne 15. 8. 1955 nový ředitel Vladimír Vojtík. Pod jeho vedením se Ústav mění na léčebnu pro dlouhodobě nemocné. Dr. Vojtík budoval i ambulanci pracoviště po celém Jihočeském kraji. V roce 1956 dochází ke zřízení ambulancí pro

psychology pracujícími s dětmi. Prvními psychology jsou Jiří a Marie Štědrovi. Rozvinuli psychologickou diagnostiku a přinesli i cenné terapeutické podněty. Ambulance byly zajišťovány výjezdními týmy ve složení lékař, sociální pracovníce a psycholog.

V Dětské psychiatrické léčebně, dle kronikářů, měli již v roce 1957 jakousi družinu: „*Vychovatelka paní Lencová se starala o I. a II. třídu na oddělení po příchodu ze školy.*“ (Kronika ústavní školy s. 205)

Věnovali se také sběru bylin: „Ve školním roce 1954/1955 přijala škola za odeslaných 25,20 kg sušených bylin od krajské výkupny 527,50 Kčs, které byly uloženy na účet ve Státní spořitelně v Milevsku. Budou použity na opatření učebních pomůcek a na vydání se školního výletu na konci školního roku.“ (Kronika ústavní školy, s.180)

Zajímavými údaji jsou počty žáků v jednotlivých školních letech: „Ve školním roce 1958/1959 bylo ve škole 12 tříd se 121 žáky. Mateřská škola zvláštní měla celkem 2 třídy, Škola pro obtížně zvladatelné 1 třída, Zvláštní škola 4 třídy, Osmiletá SŠ 4 třídy, Lůžková třída 1 třída.“ (Kronika ústavní školy, s. 232) „Od 1. září 1966 se začalo vyučovat ve 22 třídách 133 žáků. Mateřská škola – 2 třídy. Pomocná třída – 1 třída. Zvláštní škola 9 tříd. Diagnostická třída – třída individuálním vyučováním - 1 třída. Základní devítiletá škola 9 tříd.“ (Kronika ústavní školy, s. 311)

Další ředitel MUDr. Jiří Kolář prováděl rozsáhlé stavební úpravy léčebny. V tomto období se podařilo dovést rozvoj ambulantní pedopsychiatrické péče v Jihočeském kraji. (kronika Sto let dětské psychiatrické léčebny Opařany) S rozvojem ambulantní pedopsychiatrické služby, z jejíž poradenské i terapeutické činnosti vyvstaly nové požadavky na ústavní péči v dětské psychiatrii, ať už šlo o úkoly diagnostické, posudkové nebo léčebnou péči středně až dlouhodobou, dochází k nové indikaci pacientů pro hospitalizaci v léčebně v Opařanech. Na prvním místě bylo třeba zaujmout stanovisko ke skupině s oligofrenií. V léčebně byla skupina oligofreniků, kteří dosud nějakou zvláštní léčbu nepotřebovali, mohli se vrátit do rodin, nebo být umístěni v ústavech sociálního zabezpečení, které se začaly budovat. Ředitel rozhodl, že do léčebny nebudou vzati oligofrenici, ale případy s kombinovanými poruchami, které potřebují léčbu, jako jsou epilepsie, poruchy chování, erotismus, poruchy látkové výměny a případy dosud diagnosticky neuzavřené. Druhou indikační skupinou byly stanoveny dětské psychopatie bez hrubšího mentálního defektu, obtížně vychovatelné, tedy poruchy geneticky podmíněné, nebo poruchy způsobené vlivem vnitřního prostředí, u nichž ambulantní terapie selhávala, dále dětské psychózy a tranzitorní psychotické stavy. Při léčebně v těchto časech také byla zřízena základní devítiletá škola.

Tradice Opařanských dnů začala v roce 1962, kdy léčebna dovršila 75 let od svého založení v roce 1887. Tehdy zde již sedm let působil jako ředitel Vladimír Vojtík, který se snažil léčebnu přetvářet podle svých představ. Snížil počet lůžek, rozdělil ji na primariáty podle věku pacientů a provedl celou řadu dalších změn směrem k modernizaci léčby. Dokázal pracovníky léčebny zainteresovat na přípravě oslav tohoto výročí. K dispozici byly například Hlavní knihy vedené od roku 1887, které poskytovaly slušný přehled o pohybu pacientů i o jejich diagnostickém profilu. V tradici vedení knih se samozřejmě pokračuje i dnes a stále jsou doplňovány o nové rubriky. Pokus krátkodobě působící ředitelky v roce 1977 knihy zrušit naštěstí narazil na odpor sociálních pracovníků, a tak zůstaly zachovány. Oslava 75. výročí se vydařila. Přijelo kolem stovky hostů, dva univerzitní profesori (Venkovský, Janota), tradičně přálo počasí. Ještě zde byli zaměstnanci, kteří pamatovali přeměnu na zařízení pro děti v roce 1924 i přestěhování a návrat v souvislosti se zabráním léčebny pro německý lazaret za 2. světové války. (www.dpnoparany.cz).

V roce 1958 byla u zaměstnanců i pacientů prováděna rozsáhlá bakteriologická vyšetření. Ministerstvo zdravotnictví celým tímto procesem zkoumalo, jestli Opařany vyhovují novějším hygienickým požadavkům. Na základě výsledků hygienického šetření nechalo snížit kapacitu léčebny o 100 lůžek na 470 lůžek. Profesor Raška, který vedl hygienická šetření v Opařanech, navrhl (zpráva z roku 1958) i další opatření, jež měla vést ke zkvalitnění poskytované péče. Tím nastaly v Opařanech další radikální změny. Jedním z prvních úkolů, které nařídil ředitel Vojtík, bylo přešetření pacientů. Toto přešetření pacientů umožňovalo jednak přeložení části pacientů do jiných ústavů – léčeben pro dospělé, azylových ústavů a rozdělení pacientů do menších terapeutických skupin.

„Dne 15. 9. 1962 proběhla oslava 75. výročí vzniku Dětské psychiatrické léčebny, při jejíž příležitosti Sekce českomoravských lékařů J. E. Purkyně v Budějovicích, Dětská psychiatrická léčebna Opařany uspořádaly zvláštní zasedání. První den referáty přednesli MUDr. Ticlan, ředitel MUDr. Vladimír Vojtík a pracovníci léčebny. Druhý den se konal celostátní seminář o lůžkové psychiatrické péči. Řešila se spolupráce jednotlivých lůžkových zařízení se školou a s pedagogy a vyučování nemocných dětí. Byla zřízena odborná komise pro děti a mládež vyžadující zvláštní péči jako pobočka ONV Tábor. Zřízení této komise je zdůvodněno tím, že do Dětské psychiatrické léčebny často přicházejí děti nemocné duševně s trvalými změnami či defektem, které potřebují během pobytu v léčebně a po propuštění zvláštní péči. Včasným projednáním v komisi bude zajištěna pro děti potřebná péče. Komise bude projednávat otázky dětí duševně defektních, kteří jsou v léčebně. Bude schvalovat opatření pro propuštění dětí z léčebny. Komise je podřízena komisi ONV Tábor.“ (Kronika ústavní školy, s 281 – 282)

Úspěšný průběh motivoval k opakování a ředitel Vojtík rozhodl, že budou pořádána i další setkání pod názvem Opařanské pedopsychiatrické dny. Interval byl původně tříletý, ale někdy byl zkrácen na dvouletý, jestliže letopočet vycházel na nějaké výročí. Historie vzniku léčeben v Čechách a na Moravě k tomu přímo vybízela, většina jich vznikala ve druhé polovině 19. století a po začátku 20. století (www.dpnoparany.cz).

V roce 1960 byla provedena decentralizace. Léčebna byla rozdělena na tři samostatná oddělení:

Oddělení pro děti mladší.

Oddělení pro děti školní.

Oddělení pro děti dorostové.

S novou výstavbou bylo zřízeno kino, knihovna, čekárny pro pacienty, somatická rehabilitace, biochemická laboratoř a zubní ordinace. V roce 1962 byl zřízen stanový tábor.

Ani vážné nemoci se školnímu prostředí nevyhýbaly: „Jelikož byla na podzim roku 1966 na oddělení B5 a B6 karanténa, přihlásila se s. Janková, manželé Maškovi a soudruh zástupce Jakšič dobrovolně vyučovati na těchto odd. Od 11. 11. onemocněla na záškrť s. Mašková na záškrť. Byl za ni přijat soudruh Brůžek. Poněvadž 25. 11. onemocněla na záškrť uklízečka, žádala vedoucí paní ředitelku, aby byli všichni očkovaní. Očkování bylo provedeno po testování“ (Kronika ústavní školy s. 313- 314)

V roce 1968 bylo ke třem stávajícím oddělením přidáno i čtvrté oddělení a to Oddělení pro léčbu interkurentních somatických nemocí.

Na začátku 70. let měla léčebna nedostatek lékařů. Lékaři tu byli na vojenské službě a často po skončení vojenské služby odcházeli na jiná pracovní místa a ženy na mateřskou dovolenou. Vypomáhali tak i lékaři z Krajské nemocnice s poliklinikou z Českých Budějovic. Postupně se podařilo pro léčebnu zajistit nové lékaře a psychology a ostatní personál. Situace se stabilizovala. Pro dlouhodobě nemocné pacienty byla vybudována dětská hřiště, cvičná kuchyně a byla zavedena arteterapie.

V roce 1970 má škola 205 žáků a 20 tříd. Byly zřízeny i přechodné třídy i třídy se specifickým posláním jako je například lůžková třída, v níž byli žáci, kteří pro tělesnou vadu nemohli chodit do ústavní školy. Tato třída plnila účely také někdy diagnostické. Byly v ní také děti, které před přijetím do ústavu byly vzdělanostně zanedbané. Byla zde také prováděna samostatná výuka dětí, které nebylo na přechodnou dobu možno zapojit do výuky. (Sto Let DPL) V kronice je uložen zajímavý děkovný dopis ohledně turnaje v kopané ze školního roku 1970/1971:

V Radeníně 16. 6. 1971

ŘŠ při psychiatrické léčebně Opařany.

Chtěli bychom touto cestou poděkovat za právě uplynulý turnaj v kopané. Celý turnaj probíhal v přátelství a sportovní náladě. Organizátorům a jmenovitě s. Loudovi patří naše velké uznání. Věříme, že naše vztahy se budou i nadále rozvíjet nejen na sportovním poli. Turnaj 1971 skončil. Ať žije turnaj 1972.

Ředitel ZŠ s. Prokeš, vedoucí sportovního kroužku.

V 70. letech 20. století se ve škole při Dětské psychiatrické léčebně začali učitelé školit v komunistické ideologii a výchově. Na škole začalo tzv. Politické a ideové studium. „*Politické a odborné znalosti si učitelé si učitelé rozšiřují studiem. Ideově politické vzdělání v letošním školním roce – 3. ročník – střední stupeň. Do středního stupně bylo zařazeno celkem 10 učitelů, neoborníků. Lektory jsou členové KSČ soudruh Antonín Samek a Běla Růžičková. Studijní osnova IPV je stejná jako pro stranické vzdělávání 3. ročník Pozornost je věnována seminářům, tak i cvičením a uplatnění získaných poznatků ve výchovně – vzdělávací práci. Do základního stupně byla zařazena soudružka Čiperová (bez učitelské aprobače), které budou ukládány k prostudování základní stranické dokumenty. Průběžně budou studovány nejdůležitější stranické materiály. Na závěr do 20. 5. 1975 bude provedeno hodnocení celoročních seminárních prací. IPV pohovory s učiteli na podkladě písemných seminárních prací za účasti tříčlenné komise. Do 31. 5. 1975 zhodnotit ideově politické vzdělávání. Ředitel školy odešle zprávu na Odbor školství MNV. Pravidelně je sledován politický tisk Rudé právo, Tvorba a Tribuna. Pravidelná účast na akcích OPS a KPÚ předávání zkušeností a znalostí na PK a MS. Jsou prováděny vzájemné hospitace. Je sledována odborné časopisy a pedagogická literatura (např. otázky defektologie). Postgraduální studium – soudružka Chramostová. Funkční studium – soudružka Dvořáková. Dálkové studium – soudružka Křepelková. Nová škola - soudružky Černá a Kučerová. Cyklus přednášek ze speciální pedagogiky - soudr. Kučerová.*” (Kronika ústavní školy s. 486 – 489)

Dále měla Dětské psychiatrická léčebna přesně definovány úkoly v politickém studiu viz Tab. č. 1

Tab. č.1 Úkoly v politickém a ideovém studiu

Mateřská škola	-spolupráce s lékaři a psychologem -nové formy práce s dětmi -předávání zkušeností ze čtení četby a zkušeností OPS a odborného studia -zlepšení grafického projevu
----------------	---

	<p>-příprava žáků na vstup do 1. třídy</p> <p>-plnění branné dopravní výchovy</p>
ZŠ, ZDŠ	<p>-prostudování metodických materiálů</p> <p>-vzájemné hospitace – rozborů hodin</p> <p>-modernizace, nové koncepce</p> <p>-hodnocení žáků – využívání klasifikačního řádu</p>
Dětská psychiatrická léčebna	<p>-účast učitelů na lékařských seminářích spojených s demonstracemi žáků</p> <p>-spolupráce při volbě povolání</p> <p>-konzultace s lékaři na pedagogických radách, řešení výchovných otázek</p> <p>-řešení organizačních otázek s vedením, sestrami</p> <p>-týdenní návštěvy lékařů ve třídách</p> <p>-informace o prospěchu žáků – pravidelně</p> <p>-materiální vybavení – odstranění závad zjištěných při kontrole bezpečnosti práce</p> <p>-vybudování pracovních dílen ze školičky „U Vyhnalů“</p>
Spolupráce s pověřeným krajem	<p>-komunistická výchova mládeže</p> <p>-jak je prováděna ideově – výchovná práce (SNP, 30. výročí osvobození) – využití ve všech předmětech politických výročí</p> <p>-sledování politických časopisů</p> <p>-výchova k rodičovství-vzájemné hospitace</p>
Spolupráce s VOKSČ (výkonné orgány KSČ)	<p>při vzdělávání v obci – lektoři</p> <p>-při závěrečných pohovorech ideově – politického vzdělávání středního stupně</p> <p>- soudružka ředitelka informuje o práci školy ve výboru, neboť pracuje jako jednotka ve výboru VO KSČ, přenáší též úkoly</p>
Spolupráce s MNV	<p>-ředitel školy informuje radu MNV o výsledcích výchovně – vzdělávací práce školy</p>

	-učitelé se zúčastňují veřejných plenárních zasedání
Spolupráce s ONV	-vybavování moderními pomůckami -podpora při řešení organizačních otázek -podpora při stabilizaci kádrů -zasílání všech metodických materiálů, a to pro MŠ, ZŠ a ZDŠ

Zdroj: Kronika ústavní školy s. 486 – 489

V roce 1972 byla vybudována ubytovna pro personál a nový pavilon C. Školní rok 1974/75 byl významným v tom, že pedopsychiatrická péče v Opařanech slavila 50 výročí. „Ve dnech 19. – 21. 9. 1974 se v Opařanech konaly III. Pedopsychiatrické dny.“ (Kronika ústavní školy s. 484)

Opařanská setkání v souvislosti s výročími nebyla číslována. Jestliže tedy bylo na pozvánce, že Opařanské dny jsou 14., neodpovídalo to počtu uspořádaných akcí. Toto číslo je totiž vyšší. Třeba v roce 1974 si DPL v Opařanech připomínala 50 let péče o děti, v roce 1977 90 let svého trvání a samozřejmě v roce 1987 sté výročí (www.dpnoparany.cz).

..S 50. výročím pedopsychiatrie v Opařanech jsme zároveň oslavili výročí naší školy (1924 – 1974). Referáty přednesené na Pedopsychiatrických dnech se týkaly především spolupráce pedopsychiatrie se školou a socialistickým zřízením. Například J. Fischer přednesl referát o významu pedopsychiatrie v socialistické společnosti. Na slavnostní pedagogické dopolední radě vystupovali nejmenší žáci 1. třídy školy s kulturním programem. Všichni přítomní navštívili výstavku prací žáků, která byla k tomuto instalována a obdrželi i památný tiskopis.“ (Kronika ústavní školy, s. 484 - 485)

V roce 1977 byla ředitelkou MUDr. Ludmila Metličková. Za jejího působení byla léčebna nucena přijímat i pacienty s těžkými mentálními defekty a to z důvodu nedostatku míst v ústavech sociální péče. (Sto let DPL)

V 80. letech 20. stol. jsou v Opařanech tyto typy tříd: Mateřská škola - maximální počet 19 žáků. Pokračování vzdělávání ve zvláštní, nebo základní škole. Pomocná škola - žáci s rozumovým vývojem tak špatným, že se nemohou vzdělávat ani ve zvláštní škole. Jsou ale vzdělavatelní v rámci možností. Pomocná škola má tři stupně: nižší, střední a vyšší. Délka docházky je 8 let. Zvláštní škola má 8 ročníků. V rámci této školy je i tzv. závěrečná třída. Základní škola má 8 ročníků. (Sto let DPL)

Dne 1. 3. 1980 převzal vedení léčebny MUDr. Václav Taušek. Dr. Taušek patřil k trojici mužů (Vojtík, Kolář, Taušek), za jejichž působení se léčebna dočkala velkého budování. (Sto let DPL)

Od dubna 1985 je v Opařanech zřízena i jedna třída střední školy, která je vedena jako detašované pracoviště Gymnázia v Táboře. Učí v ní jak pedagogové z ústavní školy, tak i pedagogové z Gymnázia. (Sto let DPL)

Život v Opařanech, jak je vidět podle záznamů z kroniky, byl velice rozmanitý. Podle mého názoru je dobře, že školní výuka byla provázána s praktickou výukou. Vzdělávání bylo poznamenáno historickými událostmi, velice dobře můžeme dohledat, jak probíhalo vzdělávání dětí v jednotlivých etapách doby.

5 Dětská psychiatrická nemocnice a Základní škola při DPN Opařany dnes

5.1 Psychiatrická léčebna dnes

Nemocnice se zabývá diagnostikou a terapií dětí a mladistvých s duševními poruchami od 3-18 let, a to z celé České republiky. Přijímá pacienty na doporučení zejména dětského psychiatra, psychiatra, možno i na doporučení pediatra, dále překladem z lůžkových zařízení - klinik, nemocnic, psychiatrických léčeben a ve výjimečných případech přijímá bez doporučení odborníka na přání rodiny. Nabízí strukturovanou a komplexní péči jak pro akutní stavy, tak i pro stavy vyžadující dlouhodobější hospitalizaci. Léčba je plně hrazena ze zdravotního pojištění. Nemocnice má uzavřené smlouvy se všemi zdravotními pojišťovnami. Délka hospitalizace není určena a je závislá na průběhu léčby. (www.dpnoparany.cz)

Areál nemocnice se rozkládá na osmi hektarech a je v něm 27 staveb. Je účelově přizpůsoben poskytování zdravotních služeb a provozu zdravotnického zařízení. Najdeme zde i víceúčelové sportoviště, zastřešený bazén a satelitní sportovní zázemí, relaxační a odpočinkové zóny. Areál Dětské psychiatrické nemocnice představuje z urbanistického i architektonického hlediska hodnotný fenomén dokládající dlouhý vývoj půdorysné a hmotové skladby místa. Patrně od počátků osídlení lokality tvořila spojnice sídla s někdejší tvrzí páteř komunikačního systému. Toto řešení bylo převzato, zvýrazněno a doplněno kompozicí barokního areálu jezuitské rezidence. Ještě nová výstavba v 19. století s hlavní komunikační osou koresponduje. Rozvolnění této koncepce přinesla až postupná rozsáhlá expanze zástavby severním a západním směrem ve 20. století. Ta přinesla četné nové kvality, areál však byl rozvíjen spíše směrem k soběstačnosti a větší uzavřenosti. (www.dpnoparany.cz)

Škola v dnešní době má více jak 90. tradici. Výuku provádějí kvalifikovaní speciální pedagogové, kteří využívají moderních vyučovacích metod, samozřejmostí je též individuální přístup ke každému žákovi přizpůsobený jeho potřebám a podmínkám léčebného procesu. Základní škola při Dětské psychiatrické léčebně Opařany skládá ze Základní školy, Základní školy speciální, Základní školy praktické a Střední školy. Mezi základní principy školní práce je řazen individuální přístup, využívání metod vedoucích ke zpevnění žádoucích prvků v chování, zvýšená míra tolerance vůči projevům chování zapříčiněným zdravotním stavem. Ve škole se také setkáme například se zařazením předmětu osobnostně sociální rozvoj pro všechny žáky školy, s nácvikem sociálních a komunikačních dovedností u žáků s poruchami

autistického spektra či s využitím metody Feuersteinovo instrumentálního obohacování (www.dpils.net).

Individuální přístup je důležitý a to nejen proto, že žáci přicházejí do školy z celé České republiky (ve své kmenové škole se vzdělávají podle jiného školního vzdělávacího programu), ale také pro odlišnosti v sociokulturním zázemí, úrovni znalostí a dovedností, rozsahem probíraného učiva a navíc i druhem a mírou zdravotního handicapu. Stejně tak jako v historii školního vzdělávání v Opařanech se i zde setkáme s respektem pedagogů k těmto odlišnostem a s citlivým přístupem k výchově i vzdělávání každého žáka. Jde zde o vysoký stupeň individualizace, který je nezbytným předpokladem práce pedagogů. Žáci s diagnózou porucha autistického spektra jsou vzděláváni v běžných třídách. (www.dpils.net).

Během docházky do školy se pedagogové zaměřují především na oblasti sociálního začlenění do kolektivu třídy, podpory vlastní hodnoty – sebehodnocení a opakované zažití úspěšné a smysluplné školní práce. Velký důraz je kladen na pozitivní motivaci dítěte ke školní práci častým oceňováním (například pochvala, tleskání, jednička zdviženým palcem, žetony), na řešení konfliktních situací jejich pojmenováním a vysvětlováním, odnímání zevšeobecnujícího hodnocení a sebehodnocení, cílené zpevnování žádoucích projevů chování a empatické provázení žáka emočně náročnými situacemi.

Žáci jsou odměňováni za každý splněný úkol žetonem. Žetony si každý žák sbírá celý týden do krabičky na pracovním stole. Na konci týdne si mohou žáci v provizorním obchodě „zakoupit“ různé druhy potravin. Obchod velmi dobře slouží i pro nácvik sociálních a komunikačních dovedností jednotlivých žáků a je vhodným doplňkem edukačního procesu. Ve výuce je využíváno muziko-terapeutických postupů, žáci se učí relaxovat a zažívají tak jiné, netradiční a nestresující edukační aktivity, které jsou zaměřeny například na rozvoj sociálních dovedností. Pedagogové jsou samozřejmě se specifiky jednotlivých diagnóz a stádií onemocnění, ale i samotných žáků. Dlouhodobým pozorováním zjišťují spouštěcí mechanismy afektivního jednání a svým působením a cílenou intervencí se spíše než korigovat snaží problémovému jednání předcházet. Velký význam při vzdělávání žáků je práce s chybou. Žáci mají právo dělat chyby. Mají tak jedinečnou možnost naučit se něco lépe. Hodnocení je založeno na principu zpětné vazby. Žák má právo dělat chyby, má však i právo na to, být na tyto chyby vhodným způsobem upozorněn. Přírozenou součástí hodnocení žáka je jeho sebehodnocení. Je to i jedna z důležitých výchovných metod. Učitel dává každý den žákům prostor ke zhodnocení nejen vlastního výkonu v hodinách, ale i jejich chování během celého dne. Sebehodnocení učitel se žákem porovnává podle potřeby. Sebehodnocení žáka nemá nahradit hodnocení učitelem. Má rozvíjet u žáka schopnosti posuzovat svůj výkon

i výkon druhých a podporovat o aktivitu žáka. K tomuto účelu slouží škála sebehodnocení, kterou si vypracovává třídní učitel sám. Většina žáků se během krátké doby naučí se sebehodnocením pracovat a na základě sebehodnocení reguluje chování jednotlivých žáků. Sebehodnocení je také velmi výborný nástroj pro oboustrannou komunikaci, tedy ze strany žáka, tak ze strany učitele. Žáci se naučí skrze sebehodnocení formulovat své problémy a hovořit o nich. Žáci se také nebojí hledat s učitelem hledat společně řešení svých problémů. (www.dpls.net)

Výuka ve všech třídách v Základní škole při DPN Opařany, probíhá v blocích na základě upravených učebních plánů, Individuálního vzdělávacího Programu nebo vyrovnávacích opatření. Celkovou zátěž, která je kladena na žáka, určuje ředitelka školy po domluvě s ošetřujícím lékařem. Třídy jsou vybaveny moderním nábytkem, výpočetní technikou, interaktivní tabulí atd. Žáky v každé třídě vzdělává učitel spolu s asistentem pedagoga. Cílem základní školy speciální je optimální rozvoj žáků a kvality jejich života. Důležitý je nácvik schopnosti spolupracovat a nechat si pomáhat. Naučit se zvládat své emoce a usměrnit problémové chování. Ve škole učitelé vedou žáky ke kladnému a přátelskému vztahu k lidem, ke kultivovanému společenskému chování. (www.dpls.net)

Základní škola má devět ročníků a dělí se na první a druhý stupeň. První stupeň zahrnuje 1. – 5. ročník a druhý stupeň 6. – 9. ročník. Ve školním roce 2013/2014 probíhala výuka ve všech ročnících podle Školního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání Škola jako pozdrav slunci č.j. ZŠ 588/2013. (Výroční zpráva DPLS Opařany, 2013/2014). Při výuce je využíván diferencovaný vzdělávací přístup. Učivo je zaměřené na zvládnutí základního učiva. U nadaných žáků se učivo rozšiřuje. (www.dpls.net)

Základní škola praktická má devět ročníků a dělí se na první a druhý stupeň. První stupeň je tvořen prvním až pátým ročníkem, druhý stupeň šestým až devátým ročníkem. Ve školním roce 2013/2014 probíhala výuka ve všech ročnících podle Školního vzdělávacího programu pro základní vzdělávání – vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením - Škola jako pozdrav slunci č.j. ZŠ 589/2013. (Výroční zpráva DPLS Opařany, 2013/2014). ZŠ praktická je zaměřena na rozvoj osobnosti žáků, na získání dovedností, vědomostí a návyků, potřebných k uplatnění žáků v praktickém životě. Dále je dbáno na způsob učení, které není zaměřené pouze na výkon a memorování informací, ale výuka je zaměřena i na rozvoj sociálních vztahů a poznávání okolí kolem nás. (www.dpls.net)

Základní škola speciální má deset ročníků a dělí se na první a druhý stupeň. Do prvního stupně patří první až šestý ročník, druhý stupeň tvoří sedmý až desátý ročník. Ve školním roce 2013/2014 probíhala výuka v prvním, druhém, třetím, čtvrtém, sedmém, osmém,

devátém a desátém ročníku podle Školního vzdělávacího programu pro základní školu speciální – vzdělávání žáků se středně těžkým mentálním postižením - Škola jako pozdrav slunci – č.j. ZŠ 590/2013 a Školního vzdělávacího programu pro základní školu speciální – vzdělávání žáků s těžkým mentálním postižením a souběžným postižením více vadami – Škola jako pozdrav slunci č.j. ZŠ 590/2013. V ostatních ročnících byli žáci vzděláváni podle vzdělávacího programu Pomocná škola; č.j. 24 035/97-22 a Rehabilitačního vzdělávacího programu pomocné školy; č.j. 15988/2003-24 (Výroční zpráva DPLS Opařany, 2013/2014). Vnitřní členění tříd je řízeno individuálními schopnostmi a potřebami žáků. Žáci s poruchou autistického spektra, kteří jsou vzděláváni podle plánu strukturovaného učení podle TEACH programu (www.dpls.net)

TEACCH program (Treatment and Education of Autistic and Communication Handicapped Children- péče a vzdělávání dětí s autismem a dětí s problémy v komunikaci) je modelovým programem péče o lidi s autismem v každém věku. Zahrnuje mimo jiné i speciální výchovně vzdělávací program, který vychází z potřeb těchto lidí a specifík autistické poruchy. (www.autismus.cz)

Filozofie a základy u TEACCH programu jsou:

- individuální přístup k dětem
  - aktivní generalizace dovedností (prostupnost a propojenost školního a domácího prostředí)
  - úzká spolupráce s rodinou
  - integrace lidí s autismem do společnosti
  - přímý vztah mezi ohodnocením a intervencí
  - pozitivní přístup i k dětem s problematickým chováním a těžkým mentálním handicapem,
  - optimistický pohled na efektivitu a možnosti vzdělávání těchto dětí
  - aktivní snaha o pedagogickou intervenci, řešení problematického chování.
- (www.autismus.cz)

Dle Švancarové (2000) stojí TEACH program na těchto zásadách:

1. Přizpůsobení. Zlepšení prostředí jedince, ve kterém žije. Toho docílíme, že u dítěte budeme rozvíjet schopnosti, které bude potřebovat pro reálný život a uzpůsobíme prostředí tak, aby deficitům člověka s mentálním postižením co nejméně bránilo.

2. Hodnocení. U každého člověka se musí brát v potaz jeho zdravotní start, respektive jeho vývoj a zhodnotit s ohledem na tyto determinanty přiměřené hodnocení.

3. Strukturované učení. Lidé s autismem potřebují mít vše dobře strukturované. Ať se jedná o celodenní režim, nebo učení. Výhodná je struktura učení zleva doprava a rozdělení na to, co budeme dělat, na to, co děláme, na to, co již máme splněné.

4. Rozvoj dovedností. Důležité je u každého člověka rozvíjet ty dovednosti, které bude potřebovat pro svůj samostatný život a které zůstaly nějakým způsobem zachovány.

5. Teorie chování a poznávání. Analyzujeme jeho chování, jeho dorozumívací styl, jak reaguje na určité podněty a situace.

6. Celostní model. Odborníci pracující s lidmi s autismem by měli projít jakýmsi odborným celostním výcvikem. Pak teprve pochopí, jaká specifika má chování lidí s autismem. Pokud se odborníci naučí nahlížet na lidi s autismem očima jejich rodičů, bude to jedině dobře. Jedině rodiče znají nejlépe svoje děti a vědí, co mají rády a jak se v různých situacích chovají.

Aby žáci základní školy praktické i speciální co nejlépe nacházeli uplatnění v reálném životě, je potřeba rozvíjet u nich sociální a komunikační dovednosti. Žáci potřebují například nácvik sebeobsluhy a hygieny (čištění zubů, mytí, koupání), nácvik obsluhy elektrospotřebičů (sporák, mikrovlnná trouba, fén, vysavač, žehlička), pomoc při vaření, úklid po vaření (mytí a utírání nádobí, ukládání na správné místo), úklid pracovního místa a celé místnosti (vysávání, vytírání, vynášení odpadků). Všechny tyto aktivity si žáci osvojují ve cvičném bytě. Je k dispozici i školní zahrada s přírodní učebnou. Ta slouží k nácviku zahradnických a pěstitelských prací, k respektování práce i druhých a budování zdravého vztahu k přírodě. (www.dppls.net).

Dále jsou aplikována intervenční opatření, která spočívají především v úpravě prostředí (oddělené místnosti k danému účelu), ve vizualizovaných instrukcích (vizualizace času), denním režimu, ve využití tzv. krabicového systému. Rozvoj dovedností dále spočívá v nácviku funkční komunikace, nácviku volné činnosti, v rozvoji a posilování sociální interakce, v možnost volby, v nácviku praktických sociálních dovedností, v nácviku pracovního chování (komunikační slovníky a knihy, práce s komunikačním systémem VOKS), v praktickém nácviku sebeobslužných činností, úklidových prací apod. (www.dppls.net)

Žáci střední školy jsou vzděláváni formou konzultací ve všeobecně vzdělávacích předmětech – český jazyk, matematika a cizí jazyk, dále učitelé a žáci konzultují v oblasti základů sociálních věd a základů přírodních věd. Žákům je umožněno doplňovat si učivo z kmenových škol, přičemž mohou využívat internetu a vlastních notebooků. Jsou zařazeni do kolektivu třídy, většinou pracují individuálně (www.dpls.net)

Výše uvedené si dovoluji ilustrovat citací z Výroční zprávy ZŠ při DPN Opařany za školní rok 2013/2014: *„Žáci si v jednotlivých třídách společně s učiteli sepsali seznam pravidel chování, kterými se při práci a hodnocení řídili. Tento seznam byl vyvěšen ve třídě a byl průběžně aktualizován, doplňován nebo upravován podle potřeby žáků a učitelů. Každý den probíhalo sebehodnocení žáků souběžně s hodnocením učitelů. Touto cestou byl vytvořen základ celotýdenního hodnocení chování a práce žáků. Byl zaveden systém barevných kartiček na nástěnce ve třídě, kde různé barvy kartiček znamenají různé úrovně chování. Systém byl zaveden hlavně na 1. stupni ZŠ. Žáci se hodnotí sami vždy na konci dne přiložením kartičky příslušné barvy na nástěnku. Ve čtvrtek zhodnotí žáci společně s učitelem celý týden, učitel tomuto hodnocení přihlíží při zápisu do ŽK. Systém barevných kartiček ve třídě funguje dobře. Na 2. stupni ZŠ je preferováno pozitivní hodnocení, podporujeme poznávací motivace namísto jednostranného zdůrazňování chyb. Každému hodnocení předchází seznámení žáka s cíli vzdělávání a kritérii hodnocení. Učitelé hodnotí především pokrok, objasňují podstatu neúspěchu, podávají návod, jak mezery a nedostatky překonávat. Při zkoušení učitelé respektují individuální zvláštnosti žáka. Závěrečné rozhodnutí o známce je na vyučujícím, ale žáci se mohou připojit k diskusi o známce. Učitelé tak motivují žáky, aby ohodnotili svůj výkon, případně výkony spolužáků. Skupinovou práci nehodnotí učitelé známkou. Učitelé využívají slovní hodnocení.“* (Výroční zpráva DPLS Opařany, 2013/2014).

Velkou pozornost také škola věnuje předcházení vzniku sociálně patologických jevů. Žáci mohou při vzniku problému využít schránek důvěry a obrátit se na třídního učitele. Ve školním roce 2013/14 byl metodickou školní prevence zpracován Minimální preventivní program na roky 2013 až 2018. V plánu byly vyjmenovány tematické okruhy, kterým by se dle potřeby věnovala každá třída dle svého složení. Jednotlivé typy škol si vybíraly ze seznamu témata, kterým se během školního roku věnovali. V ZŠ a ZŠP se na 1. stupni soustředili na následující okruhy: Násilí, Šikana, Krádeže, Vandalismus, Intolerance, Poruchy příjmu potravy a Rizika ohrožující zdraví. Na 2. stupni ZŠ, ZŠP a v SŠ se pedagogové se žáky dotkli všech nabízených tematických celků. ZŠS se zabývala tématy: drogy, kouření, krádeže, vandalismus, intolerance, rizika ohrožující zdraví a rizikové chování v dopravě. *„V tématu zdraví se žáci zábavnou formou seznamovali jakou stravu by měli preferovat. Učivo*

vycházelo z metodické příručky. Učitelé využívali dalších preventivních materiálů, např. komiksově DVD „Když musíš, tak musíš“, internetové stránky určené k prevenci sociálně patologických jevů, program „Drogy trochu jinak“. Žáci 7. třídy ZŠ a žáci SŠ se zúčastnili ON – LINE TESTU o drogách. Průměrná úspěšnost v testu byla v ZŠ 72% a v SŠ 80%. Šlo o velmi pěknou zpětnou vazbu pro žáky.“ (Výroční zpráva DPLS Opařany, 2013/2014).

Na 2. stupni ZŠ a ZŠ Praktické je problémem především kouření. Přestože na škole je zakázáno kouřit, učitelé na škole nekouří, snaží se propagovat zdravý způsob života, upozorňují na porušování vnitřního řádu školy a ohrožování bezpečnosti při manipulaci s otevřeným ohněm, nedaří se tomuto jevu zabránit. „Problém je to dlouhodobý a těžko řešitelný i proto, že naši školu navštěvují žáci závislí na cigaretách. Zákaz kouření na škole nemůže kouření nějak velmi ovlivnit. Nejvíce případů kouření bylo v 7. -9. třídě základní a střední školy a v 8. a 9. třídě Základní školy praktické.“ (Výroční zpráva DPLS Opařany, 2013/2014).

Velký přínos pro předcházení vzniku sociálně patologických jevů představuje také již v úvodu zmiňovaný předmět OSR (osobnostně sociální rozvoj), který probíhá dvě hodiny týdně v muzikoteatiéru. Žáci se zde mimo jiné učí uvolňovat své napětí a ovládnout agresivitu bubnováním a řízenou hrou, a současně také harmonizovat celou osobnost, zklidnit se a relaxovat.(Výroční zpráva DPLS Opařany, 2013/2014).

Škola při Dětské psychiatrické léčebně v Opařanech intenzivně spolupracuje se všemi s kmenovými školami žáků: „Zpětné informace shromažďujeme prostřednictvím návratek, které zasílá škola kmenovým školám společně s Osobním záznamem propuštěných žáků. Většina návratek z kmenových škol uváděla pozitivní změny a dobrou adaptaci žáka v kmenové třídě žáka. Několikrát se objevila informace o tom, že chování se nezměnilo. Kmenoví pedagogové také kladně hodnotili informace uvedené v Osobním záznamu žáka, dle jejich vyjádření pomohly při adaptaci žáka. O zhoršení v chování žáka škola informace neobdrželi.“ Většinou však pedagogové kmenových škol stále vyplňují návratky příliš brzy, takže závěry nemusí být přesné. (Výroční zpráva DPLS Opařany, 2013/2014).

Pedagogové školy se dále zaměřují na tvorbu a doplňování IVP – vyrovnávací opatření a na práci dětí s Aspergerovým syndromem (AS). „Zkušenosti získané při práci se žáky s AS se snažíme zapracovat do jejich Osobního záznamu, který zasíláme kmenové škole po ukončení pobytu dítěte v naší škole. Škola sleduje podrobně průběh zpětného zařazení žáka do jeho vlastního prostředí a nabízí kmenovým školám konzultace o dalším postupu při práci se žákem.“ (Výroční zpráva DPLS Opařany, 2013/2014).

Škola spolupracuje s Pedagogicko-psychologickou poradnou v Táboře, Speciálně pedagogickým centrem ve Strakonících a v Českých Budějovicích. Při převádění žáků do jiného vzdělávacího programu nebo při zařazování žáků na diagnostický pobyt, spolupracuje škola s psychologkou SPC Strakonice. Pokud žijí rodiče žáka v okolí Tábora, spolupracují při vytváření IVP s PPP Tábor. Pomáhají s vytipováním vhodné kmenové školy, pokud žáci potřebují změnit prostředí. S poradnou v Táboře škola také spolupracuje při vytváření a vyhodnocování Minimálního preventivního programu školy. Při práci se žáky s poruchami autistického spektra, kteří pocházejí z Jihočeského kraje, škola spolupracuje se SPC v Českých Budějovicích. Dále udržuje kontakty se ZŠ při DPN Louny a ZŠ při DPN v Opavě, partnerství se ZŠ při Psychiatrické nemocnici v Praze - Bohnicích. Probíhá zde výměna informací a zkušeností z oblasti tvorby a realizace ŠVP, z oblasti výchovy a vzdělávání žáků s psychiatrickými diagnózami, ale také z oblasti řešení provozních a legislativních problémů. Škola také spolupracuje se zástupci psychiatrických oddělení v jednotlivých nemocnicích. (www.dppls.net)

5. 2 Terapie v Opařanech

Dětská psychiatrická léčebna nabízí mnoho zajímavých terapií pro své klienty. V následující kapitole jsou terapie stručně představeny.

Ergoterapie je zdravotnická disciplína, která nabízí aktivní pomoc lidem každého věku s fyzickým, psychickým či intelektuálním postižením omezující jejich samostatnost. U nás se tato metoda rozšířila v 19. století převážně v psychiatrických léčebnách. (Müller 2007). Ergoterapii jako léčebnou metodu využil na přelomu 18. a 19. století francouzský psychiatr Philipp Pinell.

Za cíle v ergoterapii považujeme například: dosáhnoutí maximální samostatnosti, co nejvyšší kvalitu života, podporovat integraci lidí se zdravotním postižením, předpracovní rehabilitací.

(Müller 2007)

Prostředky ergoterapie rozlišujeme na: diagnostické (odhalit riziko handicapu, funkčnost zbylých končetin, analyzovat, jak člověk zvládá denní činnosti), terapeutické(na základě diagnostiky ergoterapeut sestaví s klientem nějaký cíl, kterého chtějí dosáhnout), preventivní (snažíme se preventivně zabránit nežádoucím patologii klienta). (Müller, 2007).

Druhou terapií představenou v práci je **muzikoterapie**, která napomáhá člověku hudbou, nebo léčení člověka pomocí hudby. Muzikoterapie se používá v mnoha oborech například neurologie, porodnictví, fyzioterapie a speciální pedagogika. Müller (2007) považuje muzikoterapii za specifickou formu psychoterapie, zlepšení sociálních vazeb, rehabilitační, léčebný a psychohygienický proces.

Během terapeutického procesu využívá dle Müllera (2007) muzikoterapie hudby a hudebních prostředků – rytmus, melodie apod, rozvíjí terapeutický vztah mezi klientem a terapeutem prostřednictvím společných hudebních zážitků, zkušeností, je prováděna kvalifikovanou osobou, hudba má komunikační, neverbální, emocionální a kreativní hloubku, muzikoterapie vyvolává pozitivní změny ve všech dimenzích lidského organismu, muzikoterapie umožňuje naplnění všech potřeb jejich uživatelů, muzikoterapeutické cíle jsou označovány jako nehudební cíle a zahrnují rozsáhlou oblast terapeutického působení do které náleží například sociální rozvoj, rozvoj komunikace, sebevyjádření, motivace, duchovní rozvoj, zvýšení kvality života, může být konána v různých sociálních situacích, má uplatnění v léčbě i v následné rehabilitaci

Rozlišujeme několik druhů muzikoterapie: Muzikoterapii aktivní a muzikoterapii pasivní. Při *aktivní terapii hudbou* využíváme lidské tělo, hlas, hudební nástroje. Při práci s tělem v aktivní muzikoterapii používáme dechové techniky a hru na tělo. Dech používáme ve formě rytmů a zvuků, které vydává člověk. Hra na tělo nám umožňuje docílit celou řadu zvuků. Jedná se tedy o jednoduchou realizaci muzikoterapie. Hru na tělo používáme k uvědomění si vlastního těla. Lze jí také použít jako doprovod k jednotlivým hlasovým technikám.

Hlas nás velmi často v muzikoterapii nabádá k improvizaci. Nejstarším druhem hlasové improvizace je improvizace nazvaná kreativní zpěv šamanských písní a manter. Mantry jsou slabiky nebo slova, která lze skládat do složitějších útvarů. V praxi lze použít indiánské písně a mantry jako různé variance písní. Velmi často vymýšlíme i písně nové.

U lidí s postižením využíváme rytmizaci a melodizaci textu. Pro děti hojně doporučujeme práci s říkadly. Tato metoda slouží k memorování. K podobným účelům slouží také zpěv různých písní. K navázání prvotního kontaktu s dětmi (klienty využíváme tzv. úvodní píseň. Rozmanité uplatnění v muzikoterapii mají hudební nástroje. V muzikoterapii můžeme využít i hudební nástroje různých kultur. Jde o velmi jednoduché hudební nástroje, jako jsou bonga, šamanské bubínky, deštné hole, bambusové flétničky či zvonce. Klienti mají bližší vztah k nástrojům, které si vyrobí sami. Snadná je výroba různých štěrchadel.

Pasivní muzikoterapii rozumíme relaxaci za poslechu hudby. (Müller, 2007)

V léčebně se hojně využívá tzv. **bazální stimulace**. Bazální stimulace se využívá k relaxaci žáků s těžším mentálním postižením. Využíváme při stimulaci tzv. Konceptu bazální stimulace. Koncept vychází z konceptu fyzioterapie, pedagogiky, psychologie a ošetrovatelství. Koncept se skládá z různých prvků, například polohování. (www.centrumbazalka.cz)

Pojem bazální znamená základní elementární nabídku, která se nabízí v co nejjednodušší formě. Pojem stimulace znamená nabízení podmětů všude tam, kde člověk s těžším mentálním postižením není schopen si sám zajistit dostatečný počet adekvátních stimulů pro jeho správný vývoj. (Hájková, 2009). V Konceptu bazální stimulace je založen na rozvoji vnímání člověka. Základní myšlenkou konceptu bazální stimulace je myšlenka celistvosti, holistický přístup. Vycházíme z předpokladu, že použitými metodami bazální stimulace, můžeme pozitivně ovlivnit celkový vývoj každého člověka. (Fröhlich, 1990). Prostřednictvím vnímání a pohybu jsou vytvářené tělesné zkušenosti, které jsou důležité pro pochopení celistvosti jedince. Pochopení celistvosti může znamenat základní obrat v terapii bazální stimulaci u lidí s těžkým mentálním postižením. (Hájková, 2009)

Koncept bazální stimulace využívá somatické podmínky. Somatické podmínky vytvářejí pojem ohraničení lidského těla. Pomocí somatických podmětů lze docílit pozitivního vnímání vlastního těla, vlastní postavy. Vycházíme vždy ze středu vlastního těla - trupu. Přecházíme přes končetiny až k prstům. Tento postup aktivuje končetiny, což je velmi důležité pro vnímání, kde má člověk končetiny a kde mu končetina končí. Při aktivaci končetin lze použít indické baby masáže. (Fröhlich, 1990).

Chlupy a vlasy jsou obklopené nervovou pletením, která registruje jeho pohyb a dodává tuto informaci dále do mozku. Zklidňující somatickou stimulaci provádí ve směru těchto chloupků, dochází k navození celkového tělesného uvolnění. Naopak při povzbuzující stimulaci postupujeme proti růstu chloupků. Stimulace se provádí buďto jako součást koupele, lze ji aplikovat také přes oděv nasucho.

(www.centrumbazalka.cz)

Jsou důležité také vibrační podněty. Při nich navodíme intenzivní vnímání vlastní kostry. Vnímání vlastní kostry člověk bez zdravotního postižení si uvědomuje například při stání či chůzi nebo běhu. Malé dítě se většinou plazí, skáče a běhá. Těžké postižení toto neumožňuje. (Hájková 2009)

Cílem je vibrační stimulace receptorů pro vnímání vibrací uložených v kůži. Vnímání vibrací se děje ve směru od periferie dovnitř těla. Cílem je zprostředkovat dítěti intenzivní

vjemy z jeho těla. Vnímání vibrací je zcela individuální. Vibrujeme pomocí rukou, hračkou či při těsném kontaktu hlasem.

(www.centrumbazalka.cz)

Vestibulární podměty člověku s těžkým mentálním postižením zprostředkovává informaci o poloze v prostoru. Podmět zvýší stabilitu a držení lidského těla. (Fröhlich, 2009). Děti s omezenými pohybovými aktivitami dostávají těchto informací minimálně, vestibulární stimulace se tedy zaměřuje právě na tyto podněty. Provádíme při stimulaci tzv. pohyb ovesného klasu v ovesném poli, houpací pohyby v dece či otáčivé pohyby hlavy.

(www.centrumbazalka.cz)

Čichové a chuťové podměty představují u každého dítěte v prvních měsících jeho života jistý způsob komunikace. U lidí s těžkým postižením je komunikace pomocí chuti a čichu velice důležitá. Zjišťujeme tak základní potřeby člověka. (Hájková, 2009)

U zrakových a sluchových podnětů v bazální stimulaci vhodné kombinovat činnosti spojené s dotykem, nebo pohybem (například tanec při hudbě. Zrakové podměty jsou založeny na bázi kontrastů. (světlý x tmavý) Využíváme výrazné a méně výrazné barvy. Kontrasty mohou být jednou z možností, jak podměty vizuálně vyčlenit. (Hájková, 2009) Komunikační a sociálně emoční podměty zajišťují v konceptu reagování na hlas dospělého člověka a navození nějakého pocitu (emoce). Člověk s těžkým mentálním postižením má problém postřehnout, kdy na něj někdo mluví a reagovat na něj. (Hájková, 2009). Prvek bazální stimulace polohování se skládá z několika cviků. Jsou mezi nimi například polohy:

1. Hnízdo

Poloha umožňuje odpočinek a navozuje příjemné pocity a nabízí pocit jistoty a bezpečí zlepšení vnímání hranic svého těla. Může se aplikovat i během spánku, jde aplikovat v různých polohách těla (na boku, vleže, na břicho). Děti se napoložují pomocí dek.

(www.centrumbazalka.cz)

2. Mumie

Cílem je i zprostředkování vjemu ze svého vlastního těla a umožnit procítění ohraničení vlastního těla. Děti se obkládají srolovanými ručníky a dekami, poté se zavinou do deky.

(www.centrumbazalka.cz)

Při bazální stimulaci můžeme provádět masáž stimulační dýchání. Tato masáž je prováděna odborným fyzioterapeutem v rytmu a s dostatečným souvislým tlakem rukou v oblasti zad nebo na hrudníku. Masáž vede k ustálení rytmu dýchání na stejné frekvenci u dítěte i zaměstnance a tím mezi nimi vzniká komunikační proces, který může poskytnout proces uvolnění, pocit jistoty a blízkosti a vyjádřit empatii.

(www.centrumbazalka.cz)

Celý koncept Bazální stimulace je hlídán Institutem bazální stimulace sídlící ve Frýdku Místku.

Výměnný obrázkový komunikační systém (VOKS) byl vytvořen z amerického programu PECS dvěma americkými odborníky Lori A. Forstem a Andy Bondym. Velmi důležitý je princip pyramidového přístupu, který upřednostňuje v komunikaci silné motivující předměty. Cílem terapie pomocí PECS je dítě naučit efektivnímu způsobu komunikace, který však nebrání v rozvoji řeči u dítěte. Používáme ho hojně u dětí s autismem. (Šarounová, 2014)

V Česku se velmi používá program VOKS, tedy výměnný komunikační systém, který vychází z amerického programu PECS. Dítě ukazuje na obrázky a tak se druhá osoba dozví, co chce dělat za činnost, co chce k jídlu, upozorňuje, že chce konat potřebu apod.

Velmi oblíbenou terapií v Dětské psychiatrické léčebně je **arteterapie**. Arteterapie znamená v užším slova smyslu léčba výtvarným uměním, v širším slova smyslu léčba uměním. K individuálním cílům arteterapie patří uvolnění, sebevímání, uvědomění si vlastních zážitků, růst osobní svobody, přiměřené sebehodnocení. Mezi sociální cíle arteterapie patří přijetí ostatních lidí, pochopení vztahů. (Müller, 2007)

V arteterapii rozeznáváme formy individuální a skupinové arteterapie. V individuální formě arteterapie se terapeut věnuje pouze jednomu klientovi. Klient má terapeuta jen pro sebe. Ve skupinové arteterapii se arteterapeut věnuje celé skupině lidí s cílem terapeuticky pozitivně ovlivnit celou skupinu. Výhodou skupinové arteterapie je, že se lidé s podobným

cílem se navzájem můžou účinně podporovat a cítit jakousi sounáležitost, dále si skupina může navzájem poskytovat zpětnou vazbu. Nevýhodou je horší diskrétnost. O problémech jednotlivých lidí se dozví i další členové skupiny. Terapie ve skupině je těžší na organizaci. (Müller, 2007)

Další terapií, kterou by se v léčebně mohla provozovat je **hippoterapie**. Terapie pomocí koně. Využívá jako terapeutický prostředek například teplo koně, pohyby koně při jízdě. Krok koně je jedinečný a ničím nenapodobitelný prvek, který má významné léčebné účinky.

Hipoterapie má tři složky:

- 1) Samotnou hipoterapii
- 2) Sportovní a rekreační ježdění lidí s postižením
- 3) Pedagogické ježdění (Jankovský, 2006)

Ten, kdo se stará o kině a má na starosti hipoterapii se nazývá hipolog. Terapie je indikována odborným lékařem - neurologem, rehabilitačním lékařem. V Dětské psychiatrické léčebně mají zavedený systém provádění hipoterapie: na jednoho koně vždy připadají dva klienti léčebny. Jeden na koni sedí a druhý koně vede. (www.dpnoparany.cz)

V Dětské léčebně mají i **rehabilitačně resocializační centrum**. V centru jsou prováděny terapie – ergoterapie, psychoterapie, fyzioterapie, socioterapie. Docházejí klienti ze všech oddělení v léčebně.

Centrum nabízí keramickou, malířskou dílnu, rukodělnou dílnu vhodnou na práci s textilem, kůží, dřevem, kovem a rostlinami. Dále čajovnu i klub, farmu a cvičnou kuchyňku. Za cíl si centrum klade obnovení psychických funkcí a jejich udržení, stabilizace chování klientů, smysluplné zacházení volného času, umět řešit krizové situace a vybírat si vhodné kamarády, vytvoření správného osobního hodnotového systému. K indikaci potřebuje klient doporučení ošetřujícího lékaře či klinického psychologa na každém oddělení, terapeutický cíl, počet sezení.

Klub jako součást rehabilitačního resocializačního centra vždy 1x týdně Slouží klientovi k odpočinku, relaxaci a setkávání se s přáteli. Klubu můžou využít i rodiče při návštěvě svých klientů. (www.dpnoparany.cz). Léčebna nabízí i kondiční turistiku a bazén (hydroterapii) a fytoterapii.

6 Závěr

Předkládaná diplomová práce měla za cíl popsat, analyzovat přehled historického vývoje Dětské psychiatrické léčebny v Opařanech v kontextu pedagogických myšlenek významných osobností oboru. Práce popisuje metodou kompilace a komparace nejznámější pedagogické přínosy myslitelů, které byly aplikovány při vzdělávání dětí, respektive žáků se sníženým intelektem v opařanském ústavu dle dobových dokumentů.

V první kapitole autor představuje ucelený vývoj oboru psychopedie. V úvodní kapitole je popsáno, jaké historické události poznamenaly vývoj psychopedie jakožto obor speciální pedagogiky. Které edukativní myšlenky stály u zrodu oboru a jakými změnami si obor prošel ke své podobě v současnosti.

Druhá kapitola představuje významné myslitele speciální pedagogiky. Důraz je kladen na využití pedagogických myšlenek v Psychiatrické léčebně v Opařanech.

Třetí kapitola popisuje život v léčebně dle různých dobových archivních záznamů. Z kronik můžeme vytěžit zajímavé informace například o tom, jak se slavily různé svátky, výročí či jak chodili žáci na výlety.

Ve čtvrté kapitole práce popisuje dnešní podobu léčebny. Zvláštní pozornost je věnována různým terapiím, které léčebna v současnosti nabízí svým pacientům.

Nyní autor odpoví na výzkumné otázky, které si položil v úvodu práce. Které významné osobnosti přispěly k rozvoji paradigmatu speciální pedagogiky? K rozvoji paradigmatu speciální pedagogiky přispěli Karel Slavoj Amerling. Amerling se významně podílel na výchově a vzdělávání slabomyslných dětí v Ústavu idiotů na Hradčanech, kde byl ředitelem. Chápání choromyslných dětí ve své hloubce přispěl i řadou pokusů na chovancích ústavu. V neposlední řadě byl zastáncem praktického vyučování.

Dalšími významnými osobnostmi pro utváření oboru speciální pedagogiky byl MUDr. Karel Herfort a Jan Mauer, kteří zavedli koncept pracovní činnostní terapie. Dnes z konceptu činnostní terapie vychází ergoterapie. Práce nemohla opomenout ani významnou osobnost Františka Štampacha a MUDr. Miloše Sováka, kteří se zabývali terminologií a názvoslovím speciální pedagogiky a měli přínosné pedagogické myšlenky podložené též poznatky z dalších vědních oborů jako je např. lékařství. Práce se zmiňuje také o Františkovi Čádovi a jeho sjezdech, na kterých se výrazně posunulo chápání člověka s mentálním postižením. Jakým způsobem se odvíjela péče a život v léčebně v minulosti? Od doby vzniku léčebny do druhé světové války se pečovalo v ústavu pro choromyslné, tedy i v Opařanech tak, že opatrovníci

sloužili na odděleních stále a spali v ložnicích spolu s nemocnými. Pracovní podmínky ošetrovatelského personálu byly těžké. Ve svém pracovním volnu nesměl personál opouštět léčebnu. Pokud chtěl personál léčebnu opustit, musel mít zvláštní povolení. Přísné předpisy byly i pro ostatní pracovníky a činnosti. Noční služby se sloužily s hodinami na krku. Každou čtvrt hodinu se evidovala služba. Šeré, ponuré místnosti bez jakékoli ozdoby, vysoké zdi s ostrými skly zvyšovaly dojem smutku. Po druhé světové válce, v roce 1956, byly v léčebně zavedeny odborné psychologické ambulance. Ambulance byly zajišťovány výjezdními týmy ve složení lékař, sociální pracovníce a psycholog. V 70. letech 20. století byla v léčebně zavedena arteterapie a cvičná kuchyňka. Život v Dětské psychiatrické léčebně v Opařanech byl velice pestrý, jak dokládají dobové kroniky. Děti ve škole oslavovali různé svátky (například Mikuláš, Vánoce), různé slavnosti k zahájení školního roku. V Opařanech si také připomínaly významné politické události (například úmrtí TGM, oslava narozenin Adolfa Hitlera). Děti, aby lépe poznaly své okolí, pracovaly v rámci vyučování na školní zahradě.

Učitelky působící na škole konaly také různé zkoušky. Před tím než nastoupily do školy v Opařanech, navštěvovaly jinou školu, aby nasbíraly praxi. V 70. letech 20. Století učitelé byli vzděláváni v politickém a ideovém studiu KSČ.

Při péči o žáky v Dětské psychiatrické léčebně Opařany se dbalo na sportovní a pohybové využití žáků. Z dobových záznamů lze vyčíst, že žáci chodili na výlety a pracovali na zahradě. Zajímavý je i přátelský turnaj v kopané, který se konal na konci školního roku 1970/1971. Z dopisu je zřejmé, že turnaj proběhl výborně a všichni se těší na další ročník.

Které terapie jsou uplatňovány v péči o klienty v Dětské psychiatrické léčebně Opařany v současnosti? Léčebna nabízí celou řadu terapií hlavně v rámci rehabilitační a resocializační péče (rukodělnou dílnu, keramickou dílnu, psychoterapii, fyzioterapii, socioterapii). Hlavními terapiemi jsou ergoterapie, muzikoterapie, bazální stimulace, výměnný obrázkový komunikační systém (VOKS), arteterapie či hipoterapie. Zajímavý je i klub, ve kterém klienti odpočívají a setkávají se s přáteli. Léčebna nabízí i možnost hipoterapie, cvičnou kuchyňku, keramický kroužek, hydroterapii či fytoterapii.

Vyučování ve škole při Dětské léčebně Opařany je nejvíce zaměřeno na praktičnost, poznávání bezprostředního okolí léčebny či hudbu jakožto zklidňující a uvolňující prostředek napětí a stresu. I dnes se tyto prostředky zde používají. Žáci mají k dispozici školní dílny, kde se provádí činnostní terapie například výroba různých jednoduchých výrobků. Základní zacházení s pracovním nářadím a výrobním materiálem. Výborné je podle názoru autora odměňování žáků žetonovým systémem. Žáci jsou pozitivně motivováni pro práci s chybou. Tohle je základ inkluzivní pedagogiky. Pedagogové tento přístup zavedli i ve škole při Dětské

psychiatrické léčebně Opařany. Tento postup je sledován jako velmi přínosný a komplexní. Je to, podle názoru autora, aplikování teoretických poznatků vhodným způsobem do praxe. O inkluzivní vzdělávání se snaží odborníci v České republice od 90. let 20. století. A ve škole při Dětské psychiatrické léčebně se přístup podařil.

Doporučení pro speciálně pedagogickou praxi:

Celému komplexu by prospělo, aby rozšířil nabídku terapií. Pro vzdělávání lidí s autismem je velmi dobrá terapeutická místnost snoezelen. Místnost byla barevně osvětlená. Osvětlené byly pro žáky s autismem různé pro ně zajímavé věci, jako jsou různá šterchadla. Celkově je dítě ve tmě a právě barevná podnětnost vzbuzuje v žákovi zájem o ty předměty, které chceme, aby si jich žák povšiml. Celé místnosti vévodí světelný box. Pomocí nasvícení vytváříme různé obrazce. V celé místnosti může hrát tichá hudba. Dle Švarcové (2001) je snoezelen forma vzdělávání u dětí s mentálním postižením. V úvodu si autor položil následující výzkumné otázky, které se snažil vyřešit a zodpovědět. Jaké oblasti můžeme rozvíjet? Které máme udržovat? Co se můžeme pokusit iniciovat? V konceptu jde o aktivity běžného života, jako jsou například samostatnost, orientace v neznámém prostředí, zpěv, hudba, pohyb, sport, rekreace, hra, uvolnění. Snoezelen je zvláštní nabídka trávení volného času pro lidi s těžkým mentálním postižením. U lidí s mentálním postižením je primární orientace na smyslové vjemy. Téměř všichni lidé s mentálním postižením vnímají v terapii podněty přes své tělo. Dávají najevo, co je jim příjemné a co nikoli. U lidí s nejtěžším tělesným postižením bývají i značné tělesné rozdíly. Jsou menší nebo lehčí. Trpí dalšími přidruženými poruchami – postižení těla, zraku či sluchu. (Švarcová, 2001)

Snoezelen můžeme dle Švarcové (2001) brát jako náplň volného času. Lidé s těžkým mentálním postižením nejsou zaměstnáváni a tak mají omezený přísun vnějších podnětů ze svého sociálního okolí. Můžeme tedy lidem stimulovat různé podněty, s nimiž by se ve svém sociálním prostředí setkali. Zde platí zásada volnosti. Necháme osobně vybrat, které podněty jsou jim příjemné a které nikoli.

7 Seznam použitých informačních zdrojů

7. 1 Literatura

ČÁDA, F.: *Vztahy mezi pedologií, hygienou a péčí o mládež* In Obrana mládeže, ročník V , 1915 č. 10 s. 353 - 367, in ČERNÁ, M., *Česká psychopedie*, Praha: Karolinum 2009, 1. Vydání, 222 s. ISBN 978 – 80 – 246-1565 - 3

ČÁDA, F.: *Péče o děti a mládež.* in Naše doba, roč. XXIII, 1916 č. 5, s. 341 – 349; č. 6 s. 431 – 437 in ČERNÁ, M., *Česká psychopedie*, Praha: Karolinum 2009, 1. Vydání, 222 s. ISBN 978 – 80 – 246-1565-3

FRÖHLICH, A.: *Basale Stimulation für Menschen mit schwerster Mehrfachbehinderung*, Düsseldorf, Selbstbestimmtes Leben 1990, vyd. 1991 in HÁJKOVÁ, V a kol.: *Bázální stimulace, a komunikace v edukaci žáků s kombinovaným postižením*, Praha: Somatopedická společnost 2009, 1. Vydání, 160 s., ISBN 978- 80- 904464-0-3

GAŇO, V.: *K otázce systému speciální pedagogiky*, Jednotná škola, roč. XI, 1956, číslo 3 s. 307 - 327 in ČERNÁ, M., *Česká psychopedie*, Praha: Karolinum 2009, 1. Vydání, 222 s. ISBN 978 – 80 – 246-1565 - 3

JANKOVSKÝ, J., *Ucelená rehabilitace dětí s tělesným a kombinovaným postižením*, Praha: Triton 2006, 2. Vydání, 173 s, ISBN 80 – 7264-730-5.

KOMENSKÝ, J., A.: *Didaktika velká*, ČERNÁ, M., *Česká psychopedie*, Praha: Karolinum 2009, 1. Vydání, 222 s. ISBN 978 – 80 –246 –1565- 3

KOMENSKÝ, J., A., *Vševýchova (Panpedia)*, Praha: Státní nakladatelství 1948 in ČERNÁ, M., *Česká psychopedie*, Praha: Karolinum 2009, 1. Vydání, 222 s. ISBN 978 – 80 – 246 – 1565 - 3

HÁJKOVÁ, V a kol.: *Bázální stimulace, a komunikace v edukaci žáků s kombinovaným postižením*, Praha: Somatopedická společnost 2009, 1. Vydání, 160 s., ISBN 978- 80- 904464-0-3

HERFORT, K. *Úvod do studia dítěte slabomyslného.* Praha: Karel Herfort, 191-?, 46 s.

HERFORT, K.: *Dr. Karel Amerling*, Pedagogické rozhledy 1907 – 1908, roč. XXI, seš. 1, s. 1 – 6, seš. 2 s. 109 – 116, seš. 3, s. 209 – 215

HERFORT, K.: *Soubor univerzitních prací MUDr. Karla Herforta*, Praha: Spolek pro péči o slabomyslné v R Č. S. v Praze II., 1932, 335 s.

HERFORT, Karel. *Dr. Karel Amerling: na oslavu stých jeho narozenin.* Praha: Karel Herfort, 1908, 19 s.

- KUCHARSKÁ, A., *Školní speciální pedagog*, Praha: Portál 2013, 1. Vydání 223 s. ISBN 978 – 80 – 262 – 0497 - 8
- PŘÍHODA , V. – ŠTAMPACH, F.:*Problém reedukace*. Nová škola, roč I. 1945 č. 8 s. 132 - 134 in ČERNÁ, M., *Česká psychopedie*, Praha: Karolinum 2009, 1. Vydání, 222 s. ISBN 978 – 80 – 246-1565-3
- MAUER, J.: *Jak poznati duševně úchylné děti a kterak je učiti v pomocné škole*. Praha, Stálý výbor českých sjezdů pro péči o slabomyslné školství pomocné 1917, 123 s, in ČERNÁ, M., *Česká psychopedie*, Praha: Karolinum 2009, 1. Vydání, 222 s. ISBN 978 – 80 – 246-1565-3
- MAUER, J.: *Duševně úchylné děti*, České Budějovice, Karel Ausobský 1928, 126 s. in ČERNÁ, M., *Česká psychopedie*, Praha: Karolinum 2009, 1. Vydání, 222 s. ISBN 978 – 80 – 246-1565-3
- MAUER, J.: *Duševně úchylné děti*, České Budějovice, Karel Ausobský 1928, 126 s.
- MÜLLER, O. *Terapie ve speciální pedagogice*, Praha: Univerzita Palackého Olomouc 2007, 1. Vydání ISBN 80- 244-1075
- SOVÁK, M.: *Pojetí defektologie dle I.P. Pavlova*. Pedagogika, roč. 1953 č. 4 s. 239 – 243 in ČERNÁ, M., *Česká psychopedie*, Praha: Karolinum 2009, 1. Vydání, 222 s. ISBN 978 – 80 – 246-1565-3
- SOVÁK, M., *Vědecké základy československé defektologie* in Celostátní defektologická konference 1957, SPN 1958 in ČERNÁ, M., *Česká psychopedie*, Praha: Karolinum 2009, 1. Vydání, 222 s. ISBN 978 – 80 – 246-1565
- SOVÁK, M.. *Nárys Speciální pedagogiky*, Praha: SPN 1980, 6. Vydání, 231 s.
- ŠAROUNOVÁ, J., *Metody alternativní a augmentativní komunikace*, Praha: Portál 2014, 1. Vydání, 150 s., ISBN 978 – 80- 282-0710-5
- ŠVARCOVÁ, I., *Mentální retardace*, Praha: Portál 2001, 1. Vydání, 178 s. ISBN 80 – 7178-506-7
- RENOTIÉROVÁ, M.: *Základy speciální pedagogiky*, Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc 2005, 1. Vydání, 34 s., ISBN 80 – 244 – 1083 - 4
- TITZL, B., VOJTKO, T., *Vývoj a konstituování oboru speciální pedagogiky* E- learningový text, projekt Implementace nových forem výuky ve speciální pedagogice CZ. 1.07/2.2.00/15.0088. Liberec: Technická univerzita 2011 in KUCHARSKÁ, A., *Školní speciální pedagog*, Praha: Portál 2013, 1. Vydání 223 s. ISBN 978 – 80 – 262 – 0497 - 8

ZEMAN, J.: *Návrh na úpravu vzdělávání a zkoušek učitelstva škol speciálních*, in Úchylná mládež, roč. VII, 1931 seš. 7, s. 162 – 203 in ČERNÁ, M., *Česká psychopedie*, Praha: Karolinum 2009, 1. Vydání, 222 s. ISBN 978 – 80 – 246-1565 – 3

ZEMAN, J.: *Pedopatologický slovníček*, 1. vyd., Praha, Spolek pro péči o slabomyslné v Praze 1933 in ČERNÁ, M., *Česká psychopedie*, Praha: Karolinum 2009, 1. Vydání, 222 s. ISBN 978 – 80 – 246-1565 - 3

7. 2 Kroniky

Kronika ústavní školy při zemském ústavu pro slabomyslné děti v Opařanech, 1926-1975. Státní oblastní archiv Tábor. Fond: Archiv školy při Dětské psychiatrické léčebně Opařany. Inventurní číslo kroniky: 114. Kroniku poskytl Státní oblastní archiv Tábor 1887 – 1987 Sto let psychiatrické léčebny Opařany. Fond: Archiv školy při Dětské psychiatrické léčebně Opařany, Číslo kroniky:114

7. 3 Internetové zdroje

1. Napsali o nás: Dětská psychiatrická nemocnice Opařany [online]. 2015 [cit. 30.1.2015] Dostupné z WWW < <http://www.dpnoparany.cz/neviditelne/napsali-o-nas-zdravotnicke-noviny-40-2008.html>>
2. *Dětská psychiatrická nemocnice* [online]. 2015 [cit. 30.1.2015], Dostupné z WWW < <http://www.dpnoparany.cz/o-nas/>>
3. *Základní škola při DPN Opařany – O nás* [online]. 2015 [cit. 30.1.2015], Dostupné z WWW < <http://www.dpnoparany.cz/o-nas/>>
4. *Základní škola při DPN Opařany* [online]. 2015 [cit. 30.1.2015], Dostupné z WWW < <http://www.dpls.net/index.php/o-skole/zakladni-skola>>
5. *Základní škola praktická při DPN Opařany* [online]. 2015 [cit. 30.1.2015], Dostupné z WWW < <http://www.dpls.net/index.php/o-skole/zakladni-skola-prakticka>>
6. *Základní škola speciální při DPN Opařany* [online]. 2015 [cit. 30.1.2015], Dostupné z WWW < <http://www.dpls.net/index.php/o-skole/zakladni-skola-specialni>>
7. *Střední škola při DPN Opařany* [online]. 2015 [cit. 30.1.2015], Dostupné z WWW < <http://www.dpls.net/index.php/o-skole/stredni-skola>>

8. Výroční zpráva 2013/2014: Škola při DPN Opařany [online]. 2015 [cit. 30.1.2015], Dostupné z WWW <<http://www.dpls.net/index.php/download/vyrocnizpravy/download/vyrocnizpravy/vyrocnizprava-2013-2014/detail>>
9. Rehabilitačně resocializační centrum DPN Opařany [online]. 2015 [cit. 30.1.2015], Dostupné z WWW <[online]. 2015 [cit. 30.1.2015], Dostupné z WWW <<http://www.dpnoparany.cz/rehabilitacne-rosocializacni-komplement/>>
10. Hipoterapie [online]. 2015 [cit. 30.1.2015], Dostupné z WWW <<http://www.dpnoparany.cz/hiporehabilitace/>>
11. Bazální stimulace, Centrum Bazalka [online]. 2015 [cit. 30.1.2015], Dostupné z WWW <<http://www.centrubazalka.cz/cz/page/2567/bazalni-stimulace.html>>
12. Klub Dětské psychiatrické nemocnice Opařany [online]. 2015 [cit. 30.1.2015], Dostupné z WWW <<http://www.dpnoparany.cz/klub/#c127>>
13. Obrázek Karla Herforta [online]. 2015 [cit. 30.1.2015], Dostupné z WWW <http://www.herfort.cz/cv_herfort.htm>
14. Obrázek Karla Slavoje Amerlinga [online]. 2015 [cit. 30.1.2015], Dostupné z WWW <<http://www.klatovykrasnemestecko.estranky.cz/clanky/osobnosti/karel-slavoj-amerling.html>>

8 Přílohy

Příloha č.1 – Obrázek 1 – Zaměstnanci léčebny

Příloha č.2 – Obrázek 2 – Ruční výrobky

Obr. 1: Zaměstnanci léčebny

Zdroj: Kronika ústavní školy DPL Opařany

Obr. 2: Ruční výrobky klientů dětské léčebny

Zdroj: Kronika ústavní školy DPL Opařany